

ATOMOVÁ EMISNÍ SPEKTROMETRIE S INDUKČNĚ VÁZANÝM PLAZMATEM

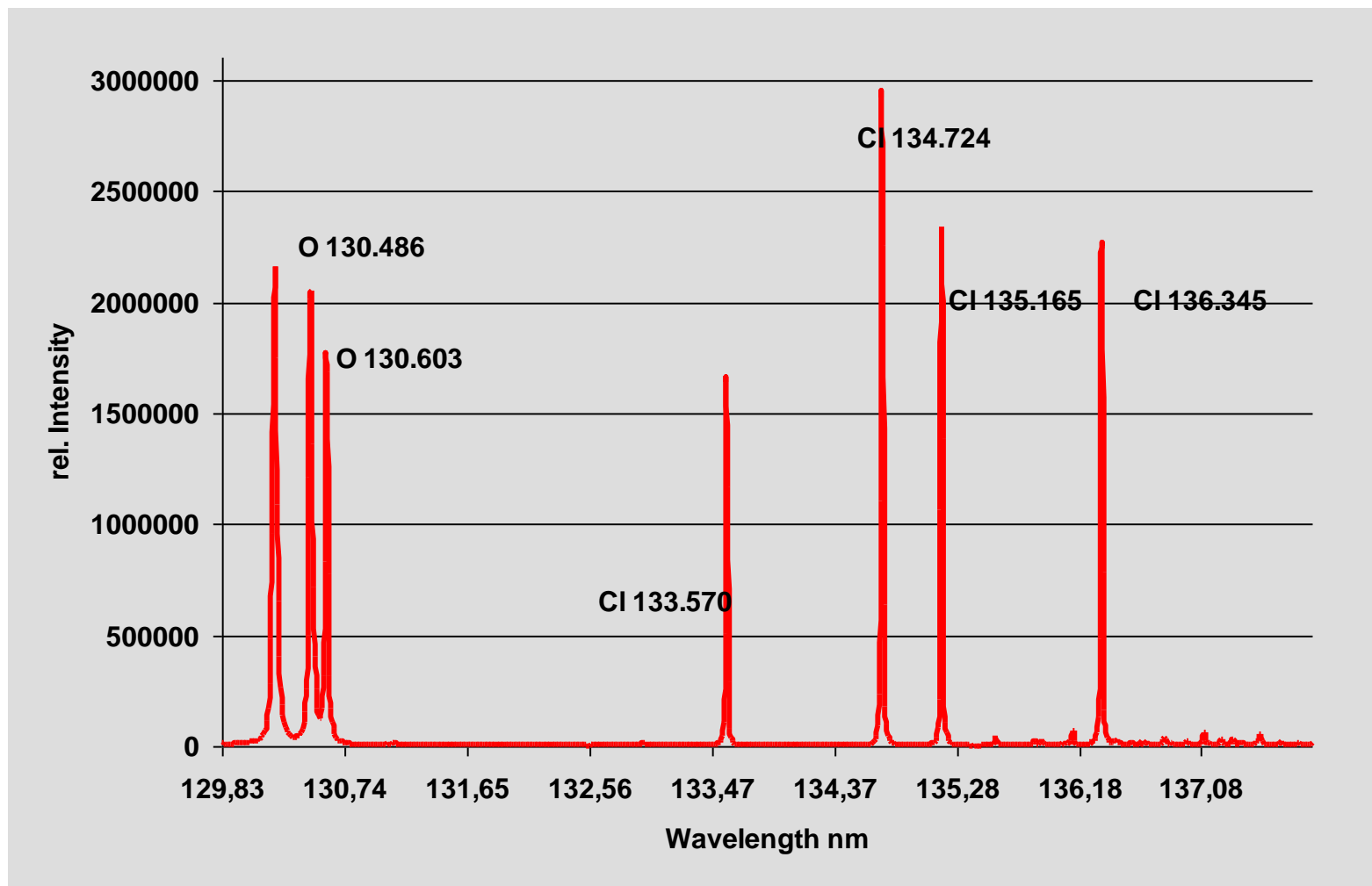
Vítězslav Otruba

1

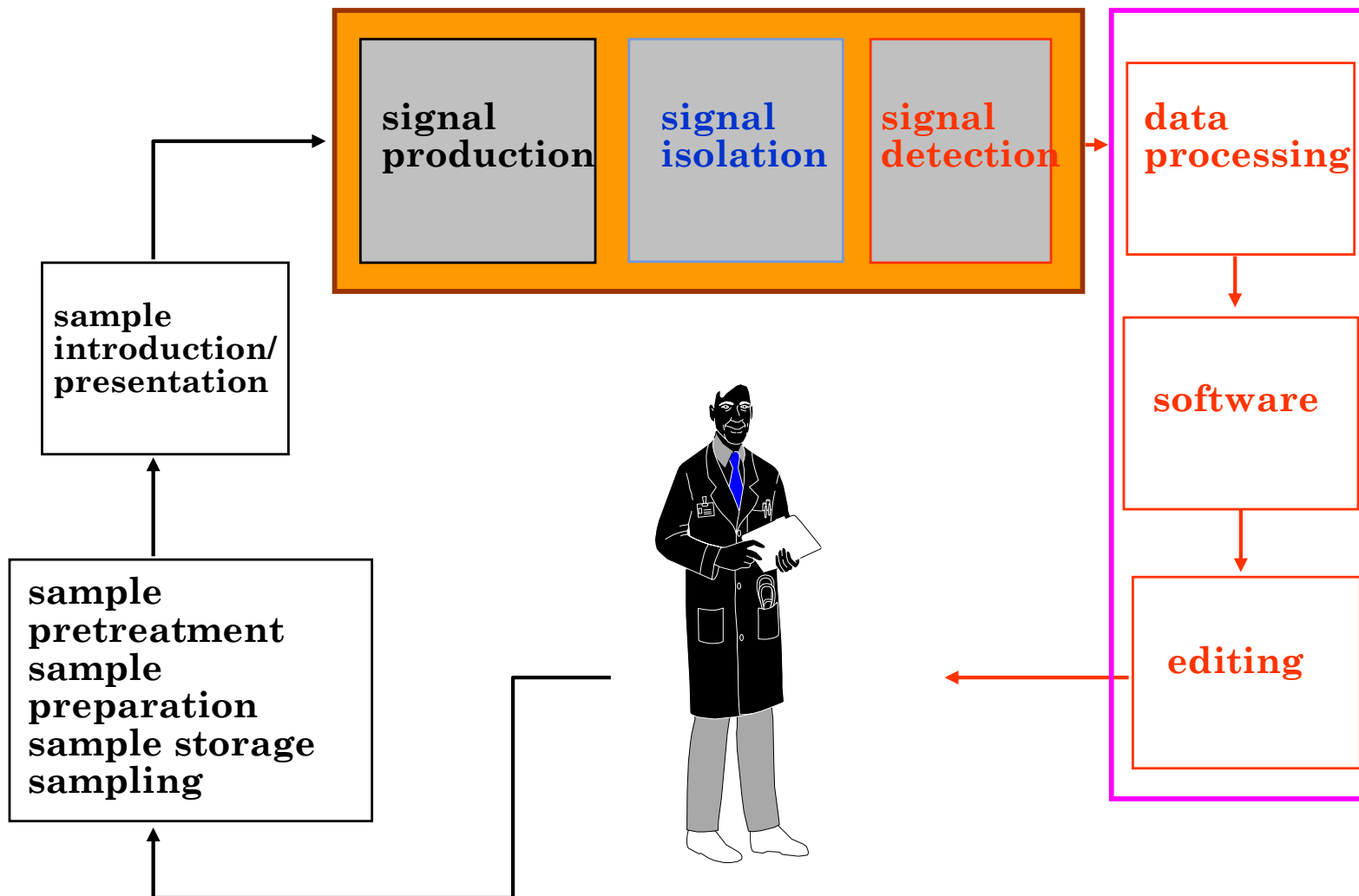
PRINCIP ATOMOVÉ EMISNÍ SPEKTROMETRIE

- **AES** je založena na produkci a detekci čarových **spekter** emitovaných při zářivém přechodu elektronů z energeticky vyššího excitovaného stavu do nižšího základního stavu
- Tyto elektrony jsou ve vnějších vrstvách atomů a nazývají se **optické elektrony**
- AES je **multielementární** metoda
- **Disperzní systém** přístroje rozkládá spektrum do prostoru a umožňuje výběr vhodných analytických čar

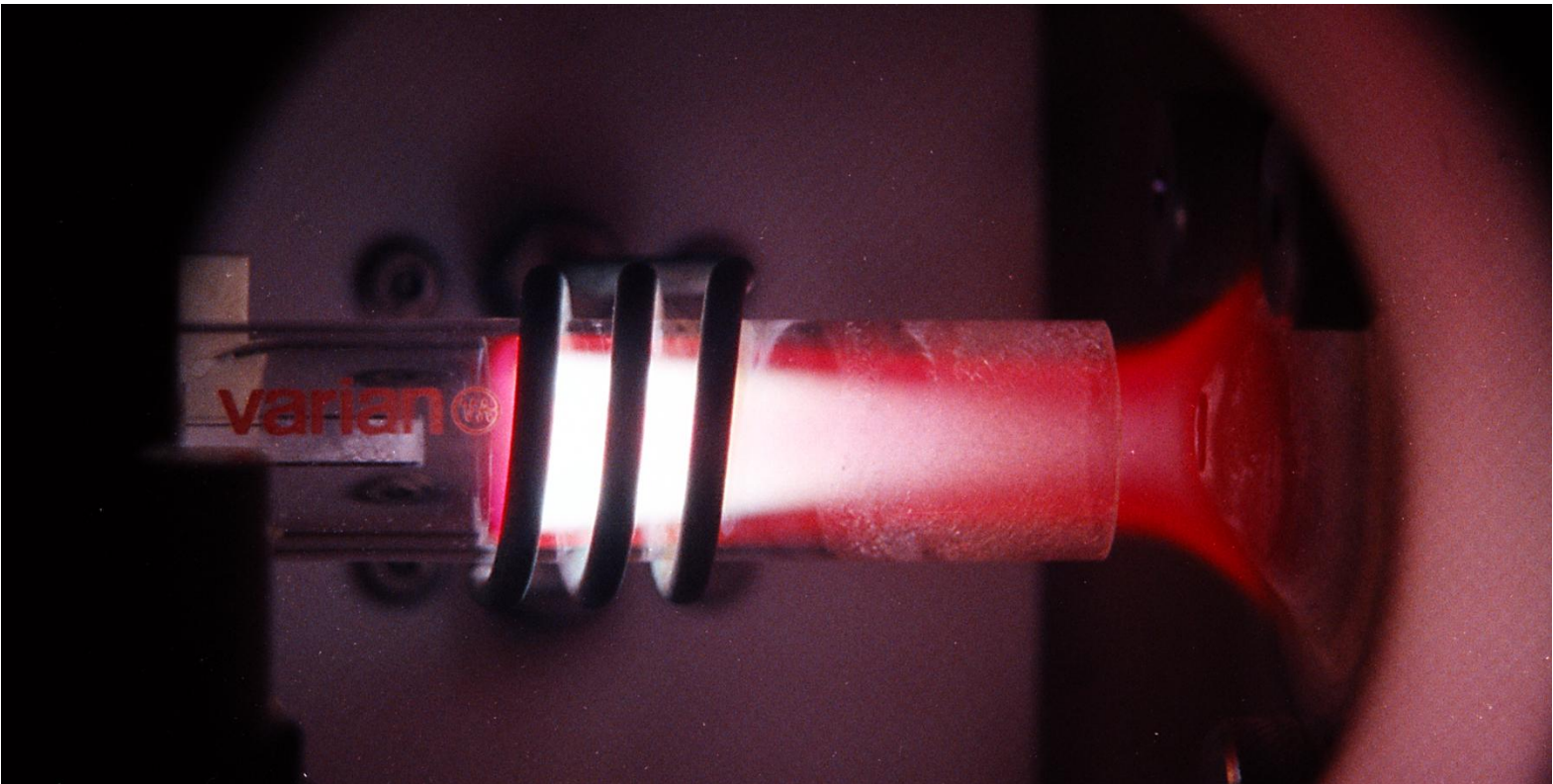
CHLOR – UV ČÁRY

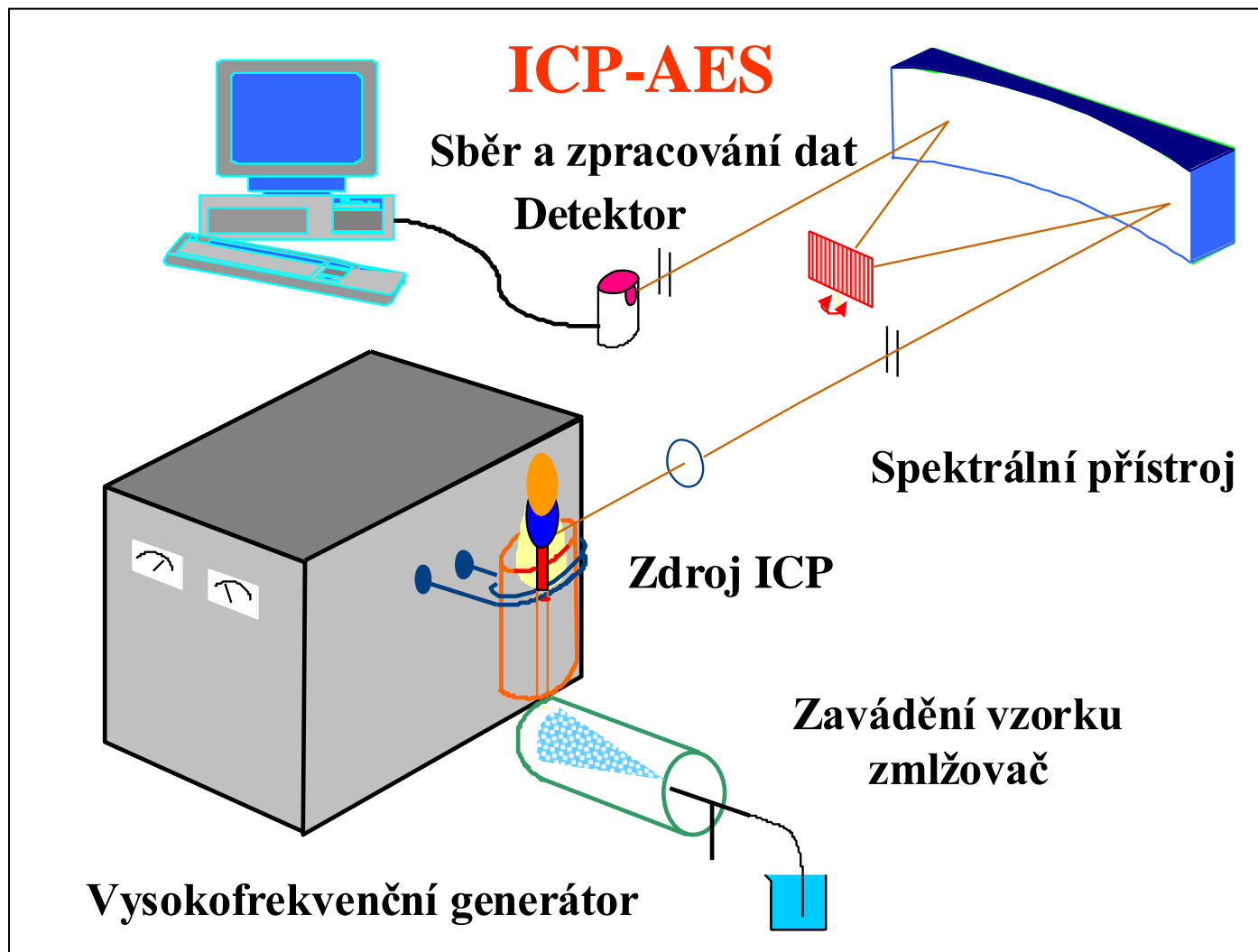
ANALYTICKÝ PŘÍSTROJ

ICP

PRINCIPIÁLNÍ SCHÉMA

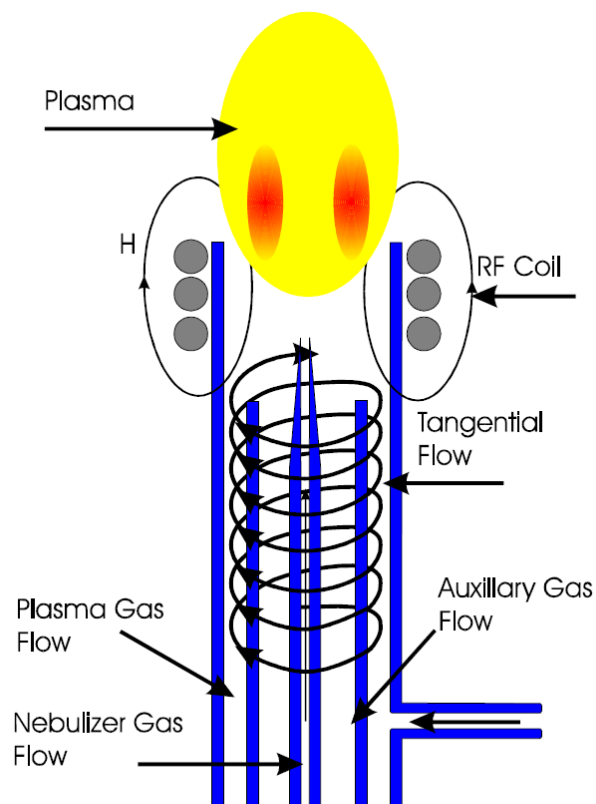

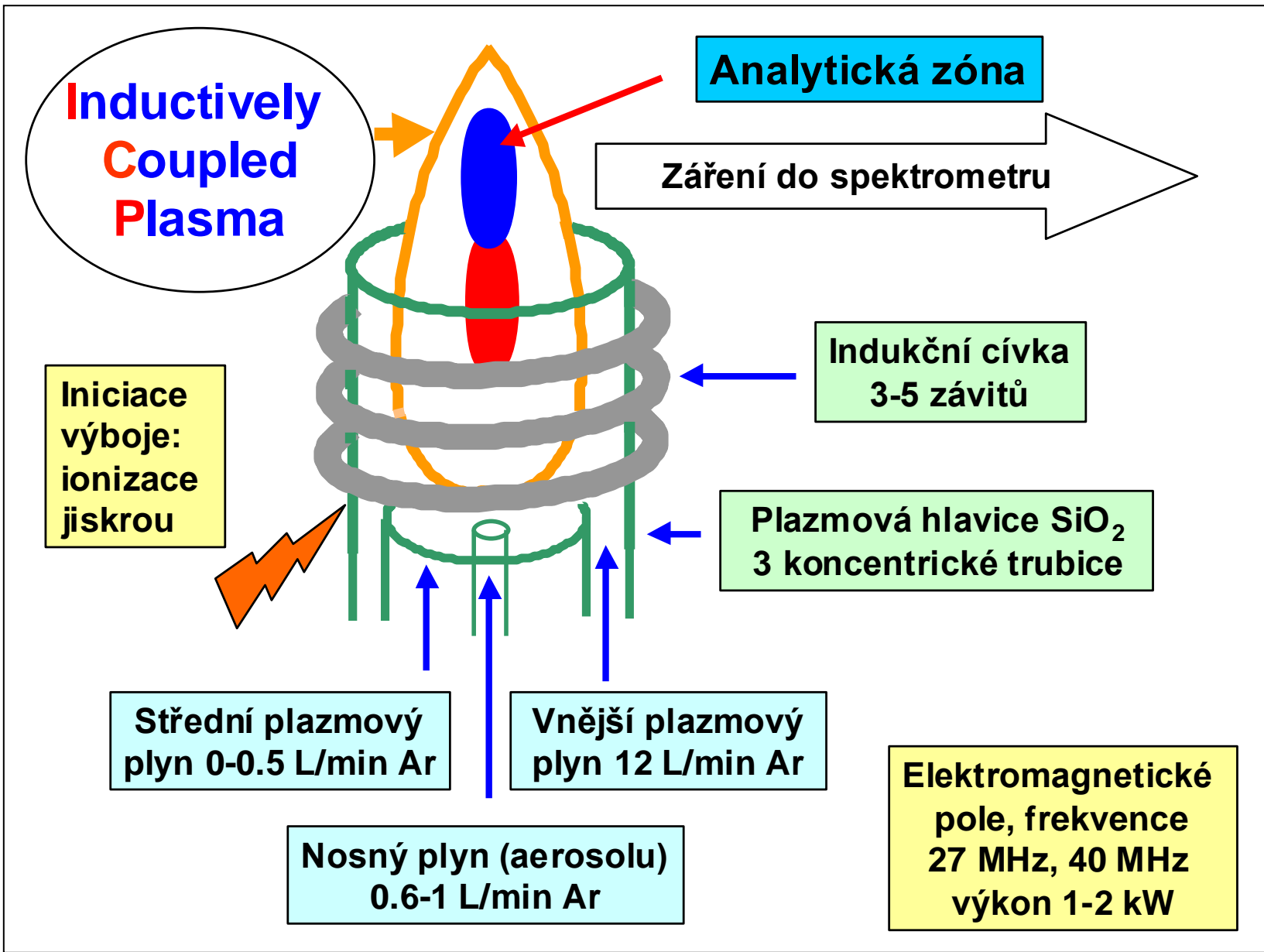
INDUKČNĚ VÁZANÉ PLAZMA

Základní aplikace ICP

- Excitační zdroj pro atomovou emisní spektrometrii (ICP-AES), excitace M a M^+
- Ionizační zdroj pro anorganickou hmotnostní spektrometrii (ICP-MS), 90%-ní ionizace: M^+
- Atomizační prostředí pro atomovou fluorescenční spektrometrii (ICP-AFS), dokonalá atomizace

Schéma plazmové hlavice

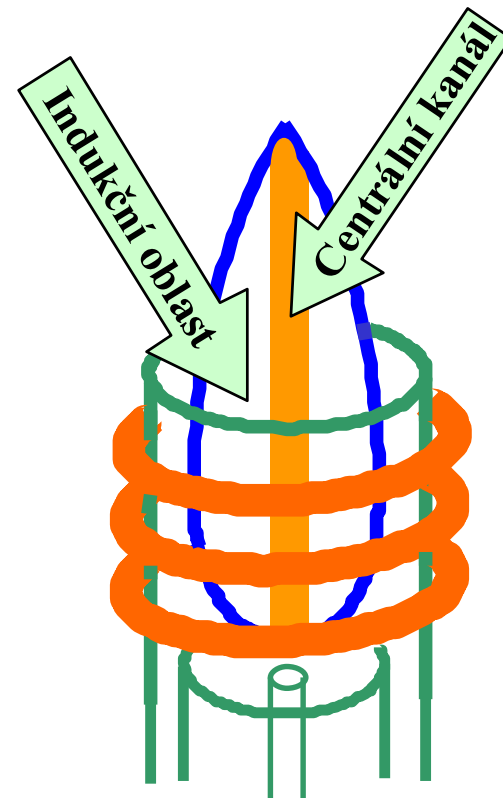

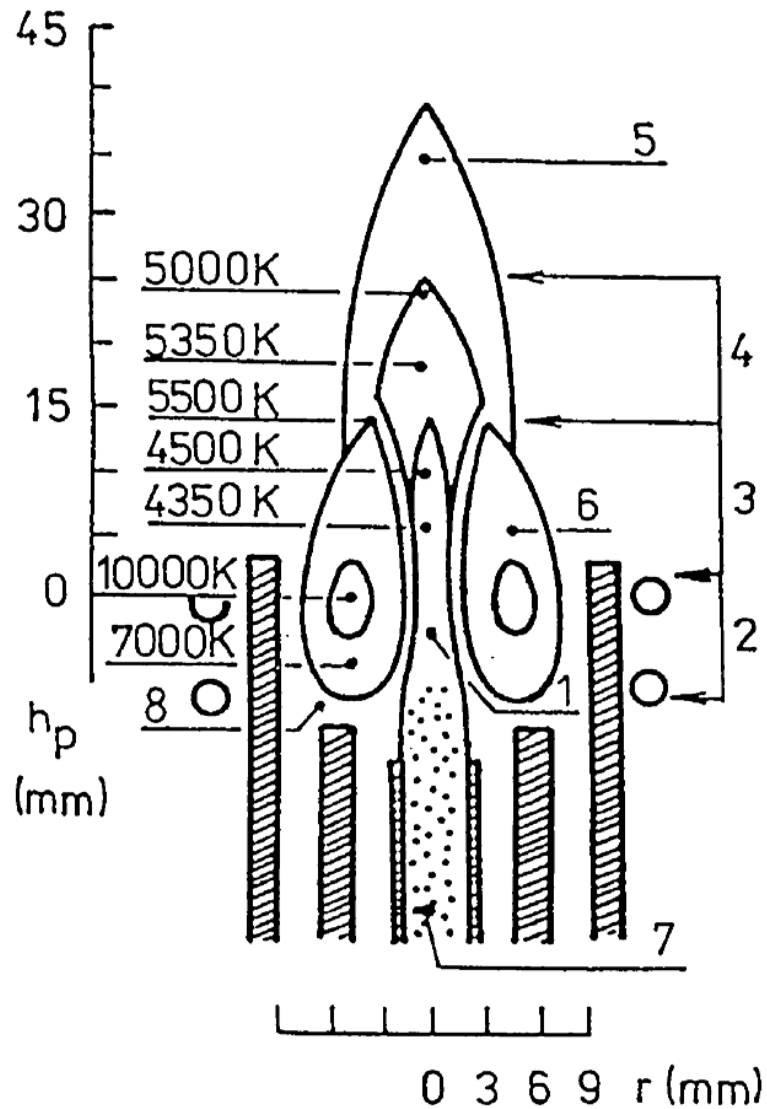

Fyzikální vlastnosti ICP výboje

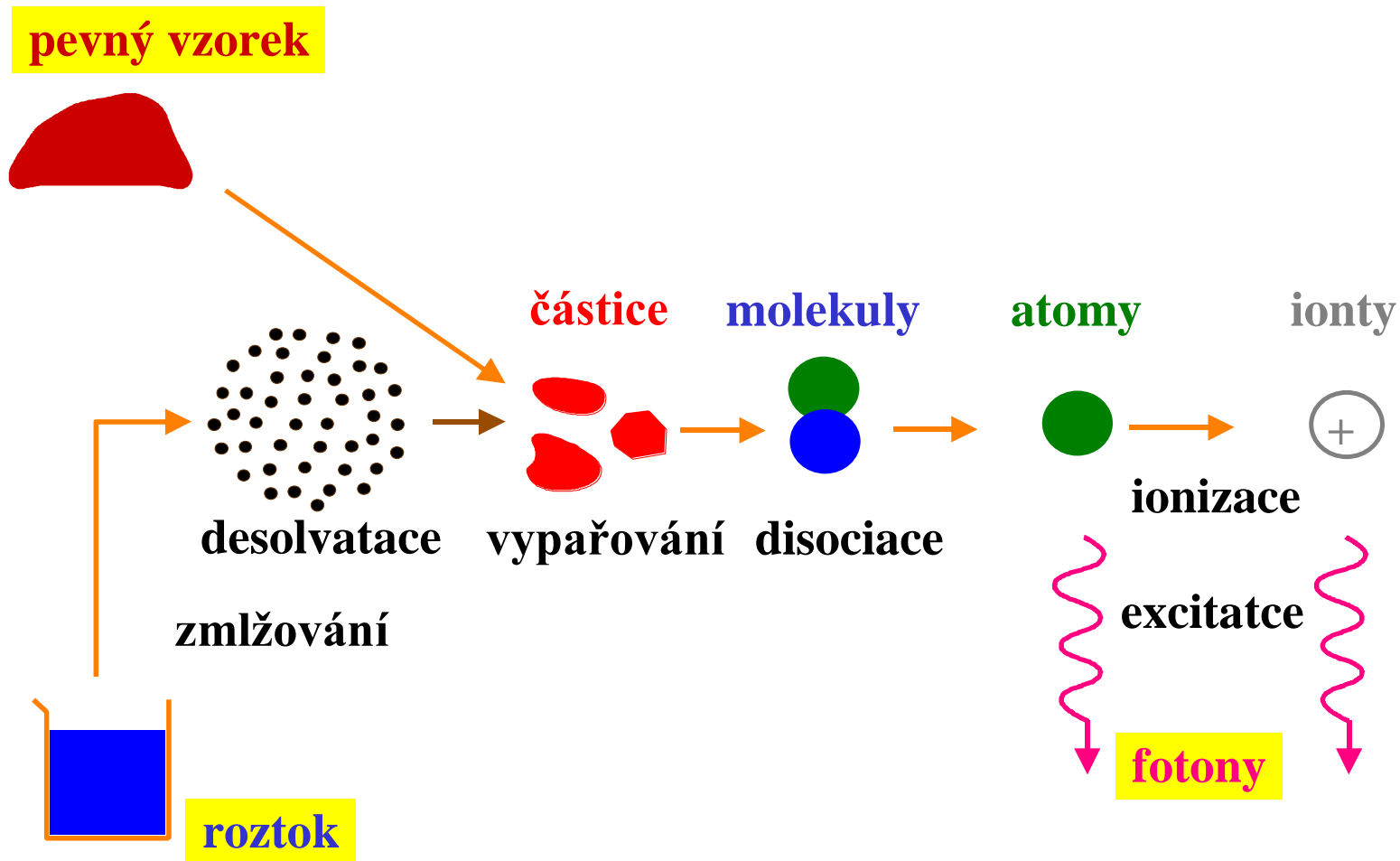
- ❏ chladnější centrální kanál se vzorkem je obklopen horkým anulárním plazmatem a vzorek neproniká do indukční oblasti
- ❏ excitované atomy v kanálu nejsou obklopeny atomy v nižších energetických stavech
- ❏ v indukční oblasti je minimální samoabsorpce (nebo s. nenastává)
- ❏ linearita kalibračních závislostí je 5-6 řádů

SCHEMA ICP VÝBOJE

Generování analytického signálu v AES

VNÁŠENÍ VZORKU DO PLAZMATU

Vzorky

- Kapalné (mokrý nebo suchý aerosol)
- Pevné (suchý aerosol, přímé vypařování vzorku)

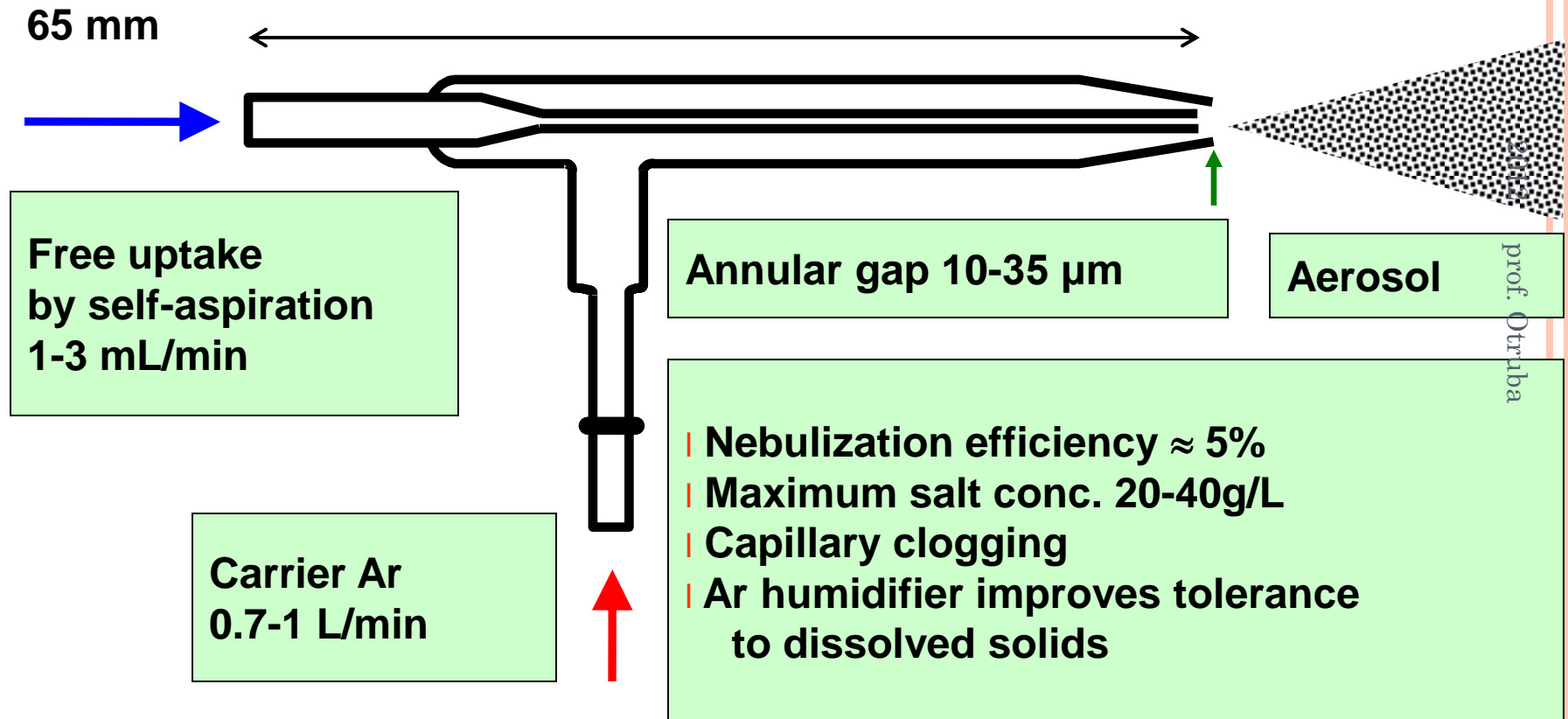
Požadavky na vlastnosti aerosolu

- Účinná tvorba aerosolu nezávislá na vlastnostech vzorku
- Dobrá účinnost transportu aerosolu
- Minimální paměťový efekt
- Stabilita tvorby a transportu aerosolu
- Identické složení vzorku a aerosolu
- Dominantní zastoupení jemných částic aerosolu

TYPY ZMLŽOVAČŮ KAPALIN

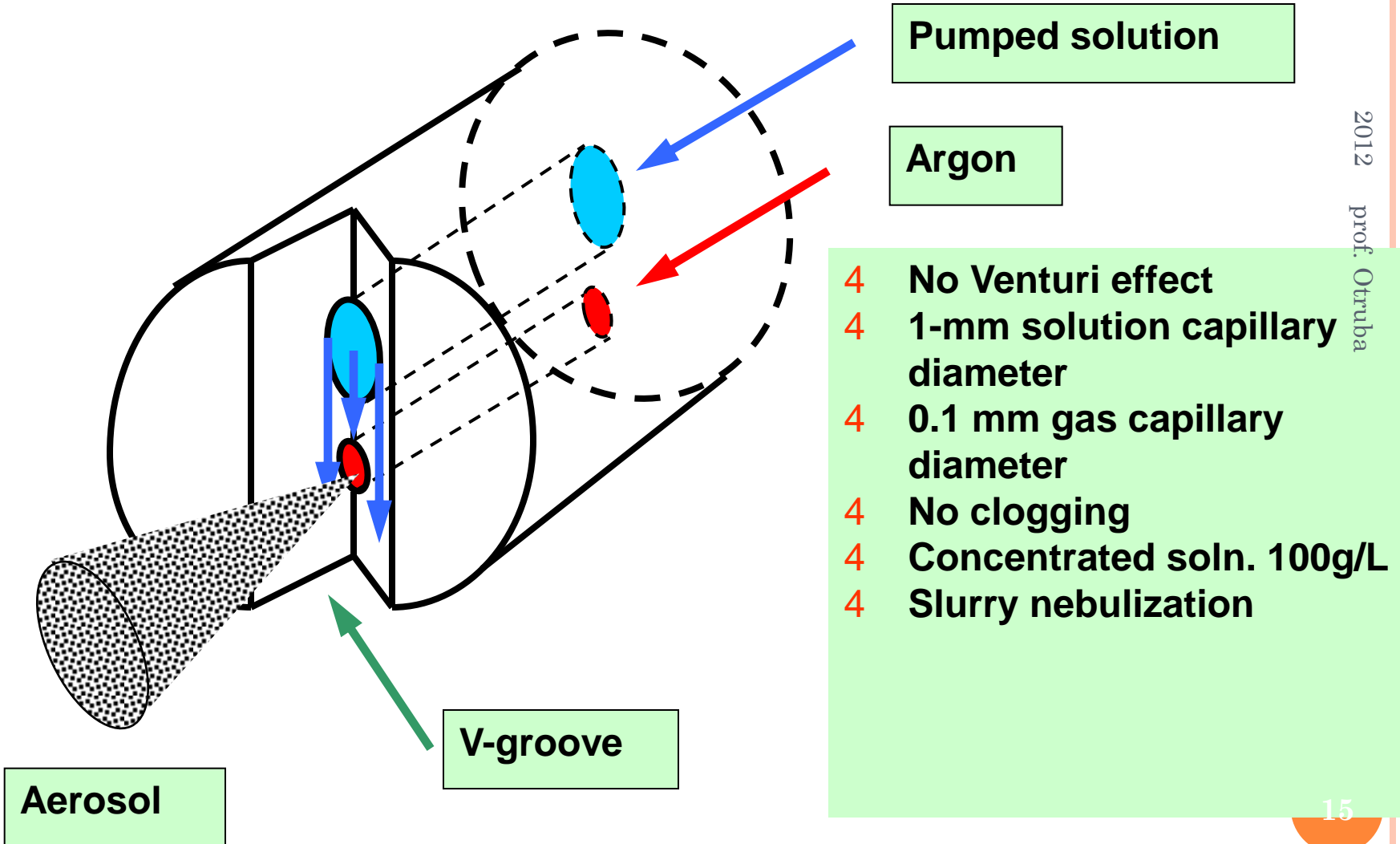
- Koncentrický zmlžovač se sacím efektem (Meinhard)
- Úhlový zmlžovač (Kniseley)
- V-drážkový zmlžovač (Volcott+Sobel)
- Mřížkový zmlžovač (Hildebrand)
- Fritový zmlžovač (Apel+Bienewski)
- Jet-impact zmlžovač (Doherty+Hieftje)
- Hydraulický vysokotlaký zmlžovač (Knauer)
- Thermostray
- Ultrazvukový zmlžovač (Dunken+Pforr)

MEINHARD CONCENTRIC GLASS NEBULIZER (CGN) SELF-ASPIRATING (VENTURI EFFECT)

- 4 Pumping eliminates influence of solution properties and level height. "Starving" nebulizer - pump delivers less than suction uptake $\Rightarrow$ good signal stability

V-GROOVE NEBULIZER = HIGH SOLIDS NEBULIZER = MAXIMUM DISSOLVED SOLIDS NEBULIZER

Pumped solution

Argon

- 4 No Venturi effect
- 4 1-mm solution capillary diameter
- 4 0.1 mm gas capillary diameter
- 4 No clogging
- 4 Concentrated soln. 100g/L
- 4 Slurry nebulization

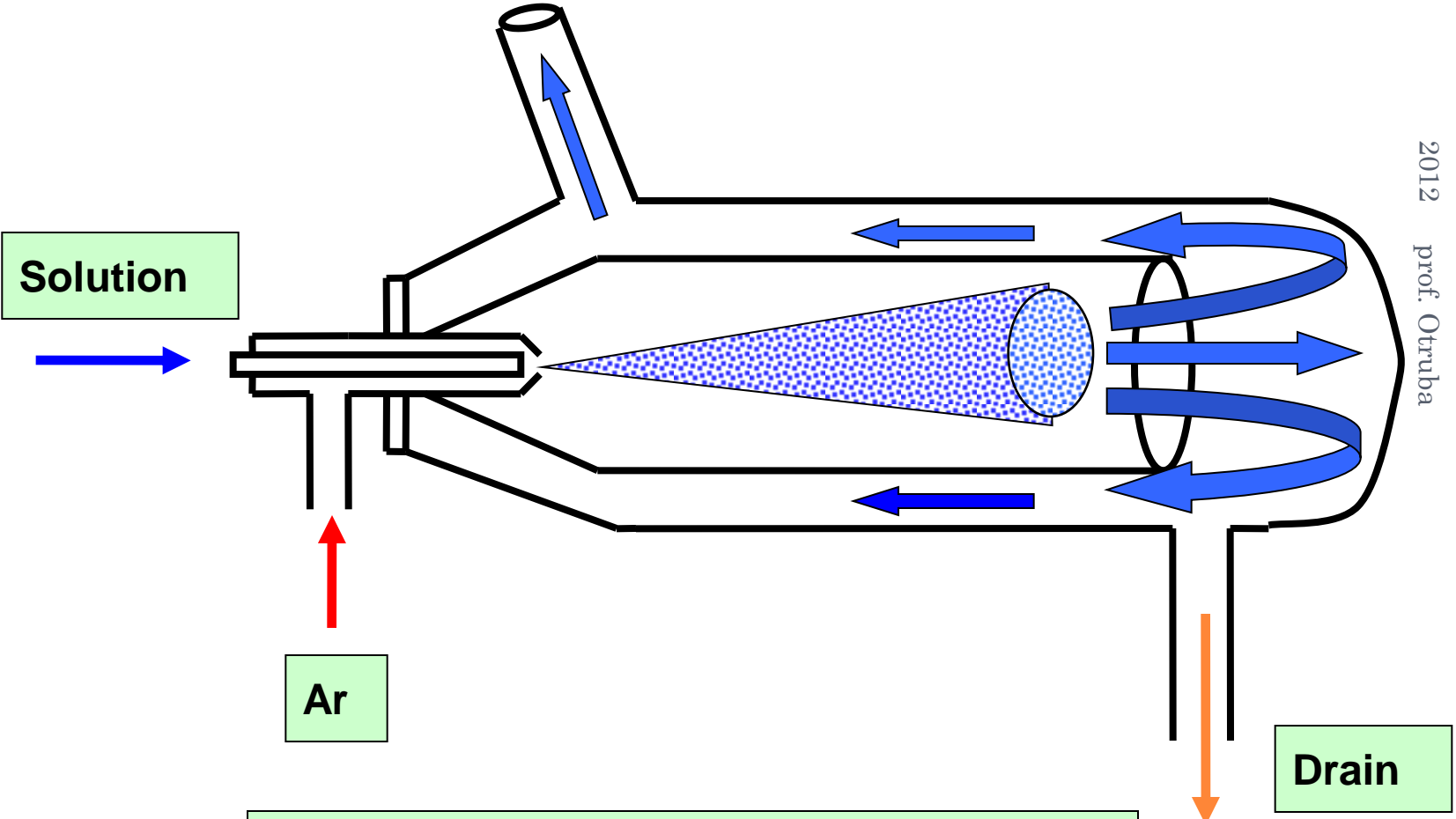
Aerosol

V-groove

Wolcott & Sobel 1978

Suddendorf & Boyer 1980

Scott double-pass spray chamber

2012 prof. Otruba

Scott, Fassel, Kniseley Nixon (1974)

Drain

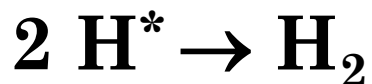
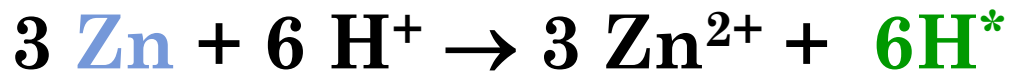

VNÁŠENÍ PLYNNÝCH VZORKŮ

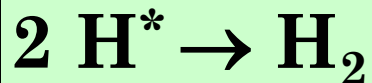
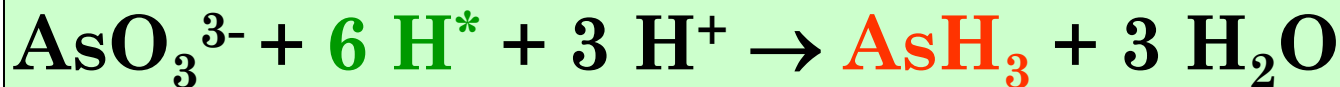
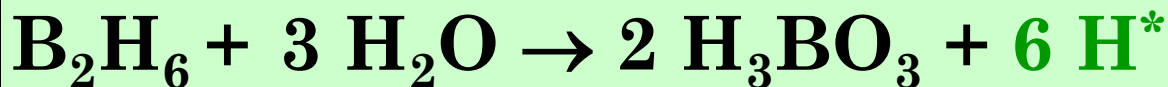
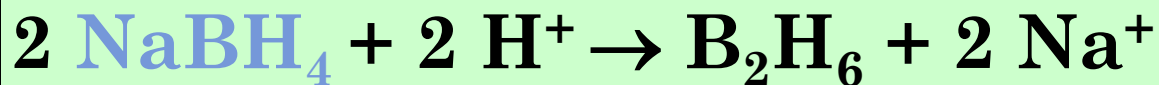
- Generování těkavých hydridů (As, Sb, Bi, Se, Te, Ge, Sn)
- Generování dalších těkavých prvků a sloučenin: Cl, Br, I, SO₂, karboxylů V, Ni, Fe..
- Těkavých dithiokarbamátů, fluoroacetonátů, diketonů (Cr, Co, Fe, Mn, Zn)
- Plynová chromatografie organických látek s ICP detekcí: Cl, Br, I, B, C, S, P, O, N
- Zavádění vzduchu pro stanovení nečistot v ovzduší

HYDRIDE GENERATION (HG-ICP)

Historically - Marsh reaction in Gutzeit test for As

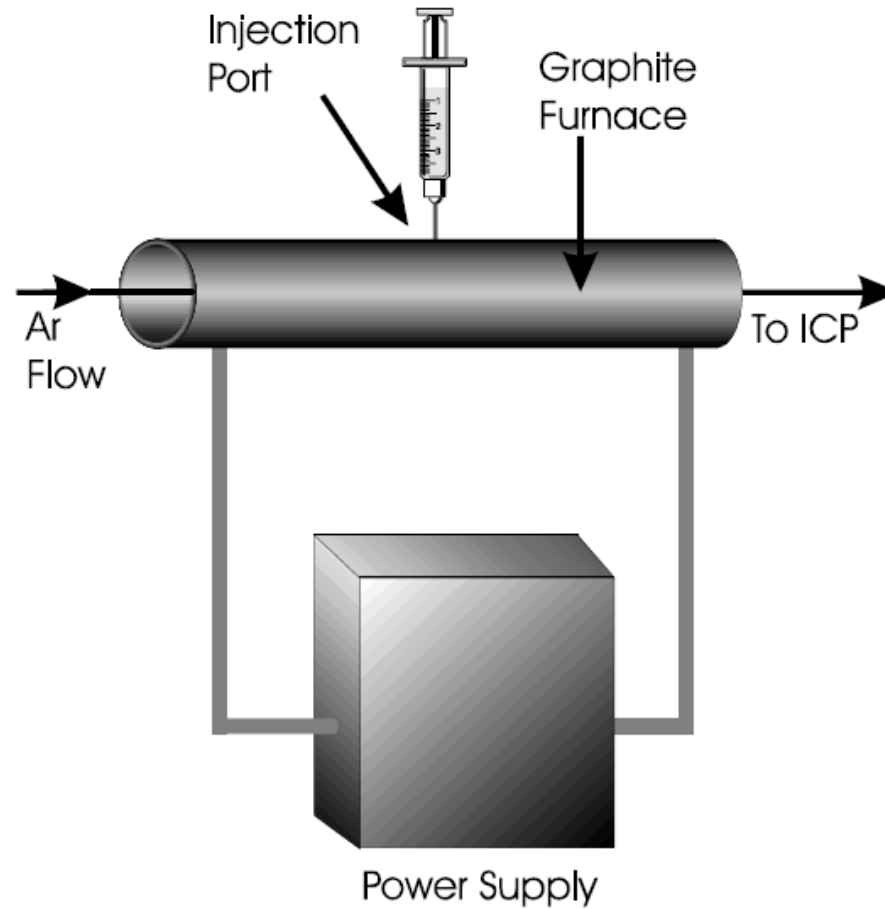
Since 1972:

VNÁŠENÍ PEVNÝCH VZORKŮ

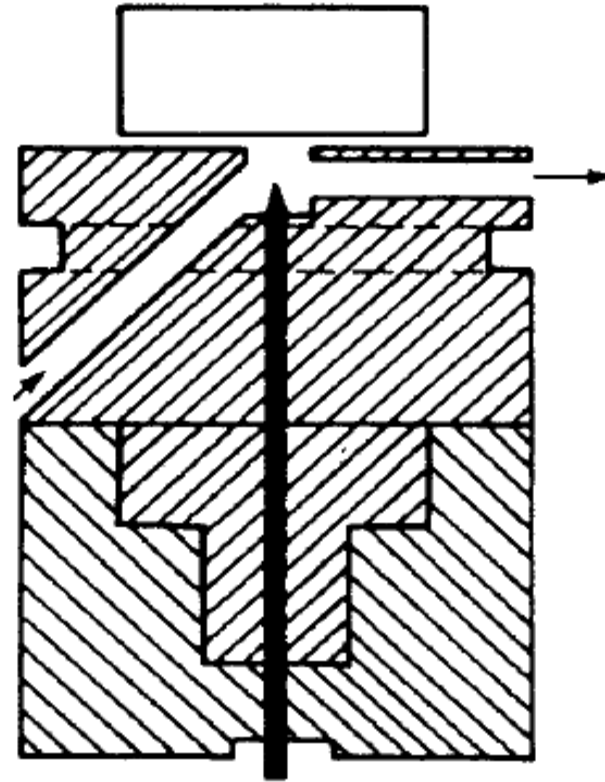
- Zmlžování suspenzí
- Elektrotermická vaporizace
- Fluidní lože
- Zařízení pro vsunutí pevného vzorku do plazmatu
- Laserová ablace
- Eroze elektrickým obloukem (ablace obloukem)
- Eroze elektrickou jiskrou (jiskrová ablace)

ELEKTROTERMICKÁ VAPORIZACE

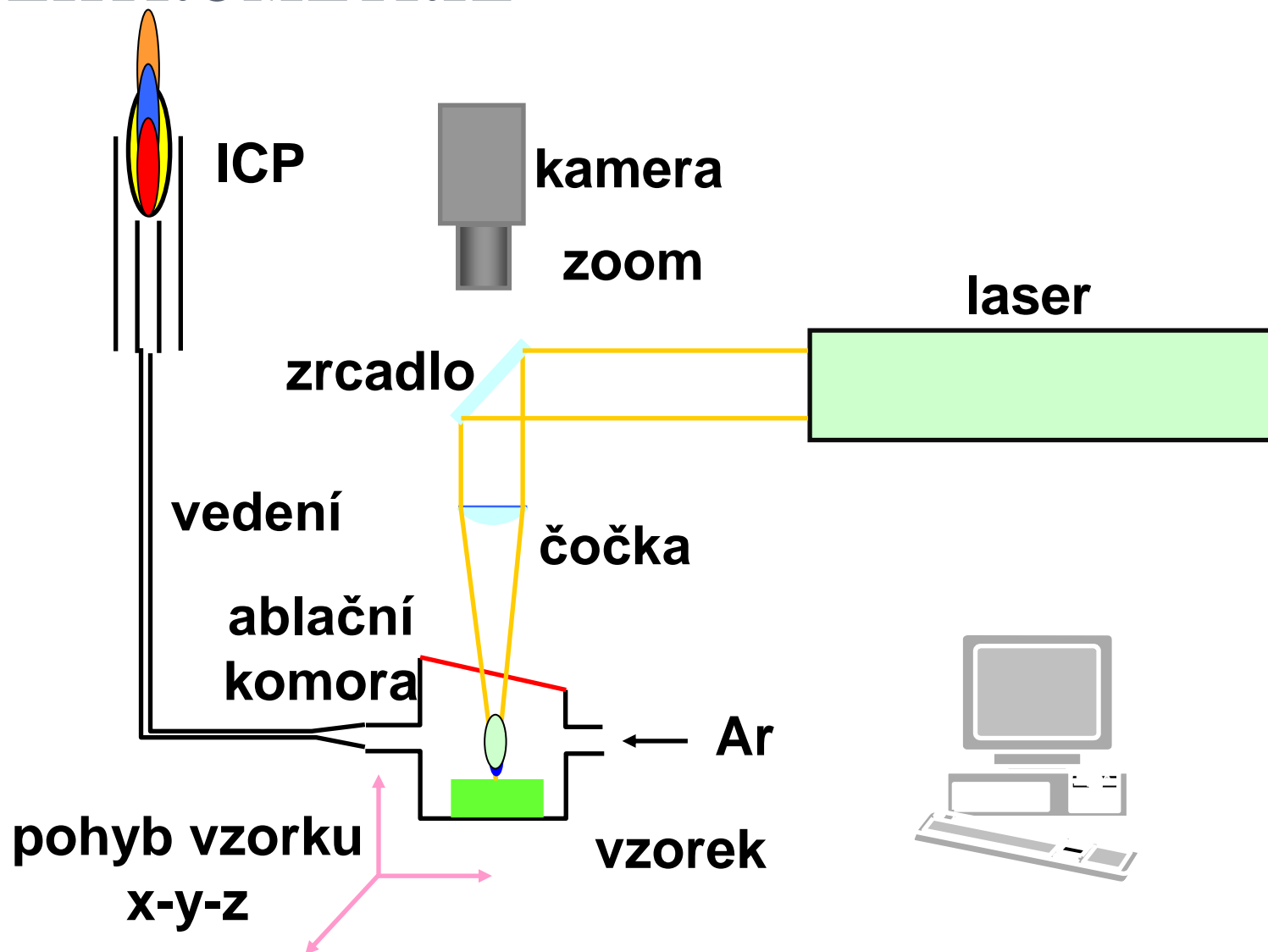

JISKROVÁ ABLACE

- Jiskrová ablace vodivých materiálů (nevodivé jsou lisovány např. s měděným prachem) produkuje při použití jiskry s vysokým napětím aerosol velmi jemných částic. Při generaci větších částic (použití vyšších výkonů jiskry) mohou nastávat rozdíly ve složení jednotlivých frakcí aerosolu vzorku, zejména u supereutektických slitin. Současně se pak zvyšuje výstřelový (flicker) šum.

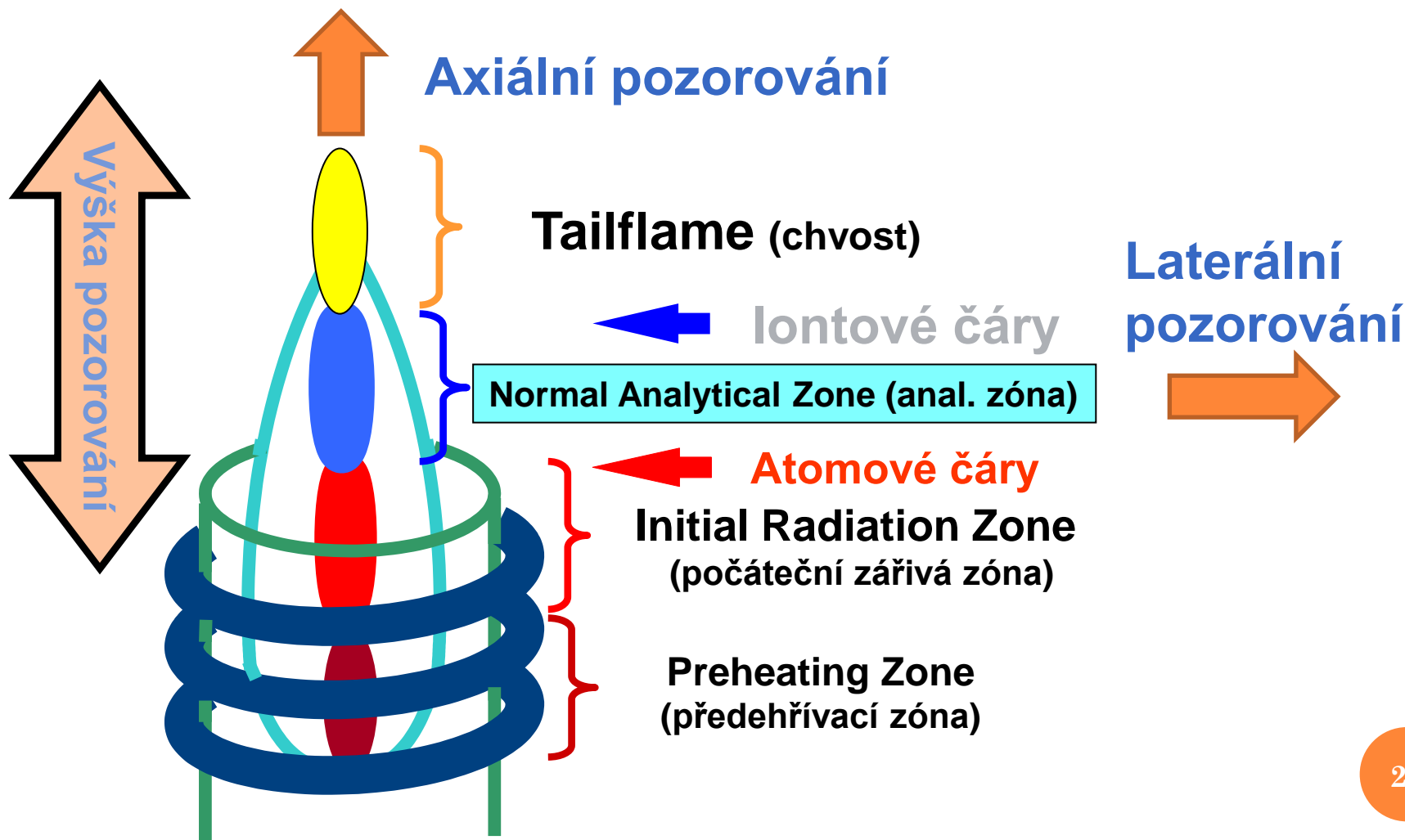
INSTRUMENTACE LA-ICP SPEKTROMETRIE

ANALYTICKÉ VLASTNOSTI ICP-AES

- Stanovení 73 prvků včetně P, S, Cl, Br, I
- Simultánní a rychlé sekvenční stanovení
- Vysoká selektivita (rozlišení spektrometru)
- Nízké meze detekce (0.1-10 ng/ml)
- Lineární dynamický rozsah 5-6 řádů
- Minimální interference osnovy ($< \pm 10$ % rel.)
- Přesnost (0.5 - 2 % rel.)
- Správnost (~ 1 % rel.)
- Vnášení kapalných, plyných a pevných vzorků
- Běžné průtoky (ml/min) i mikrovzorky ($\mu\text{l}/\text{min}$)
- Rychlost stanovení $10^2 - 10^3$ /hod.
- Automatizace provozu

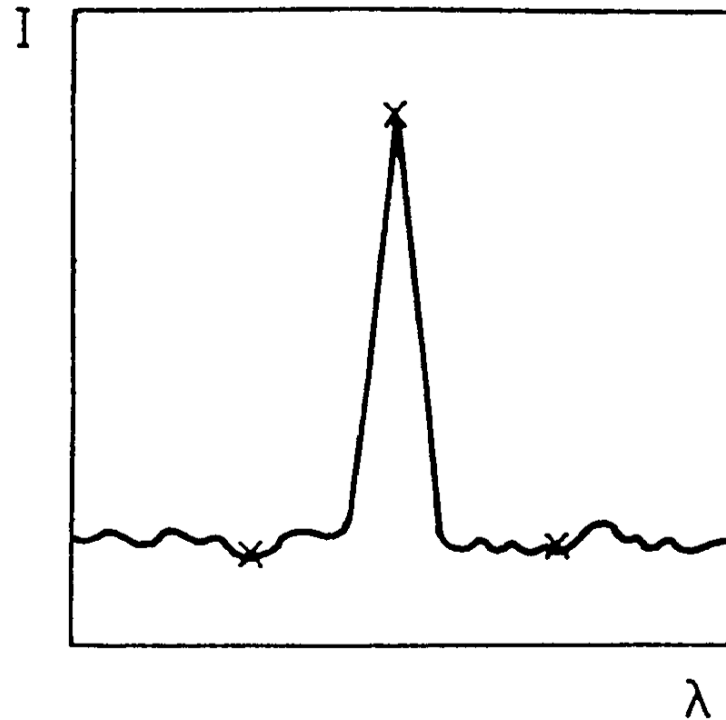
LATERÁLNÍ A AXIÁLNÍ POZOROVÁNÍ

MĚŘENÍ INTENZITY EMISE

- Sekvenční spektrometry – odečte se intenzita v maximu čáry ze skenu – vysoký šum (krátká integrace) nebo se proměří okolí vrcholu čáry a několika body se proloží vhodná funkce (parabola, Gaussova..) a z ní se odečte maximum emise.
- Simultánní spektrometry – jednotlivými kanály se proloží vhodná funkce a z ní se odečte hodnota emise a pozadí. Integrační doba je u všech kanálů detektoru stejná a dostatečně dlouhá

Průběh intenzity ve zvoleném spektrálním okně s maximem čáry a body pro korekci pozadí

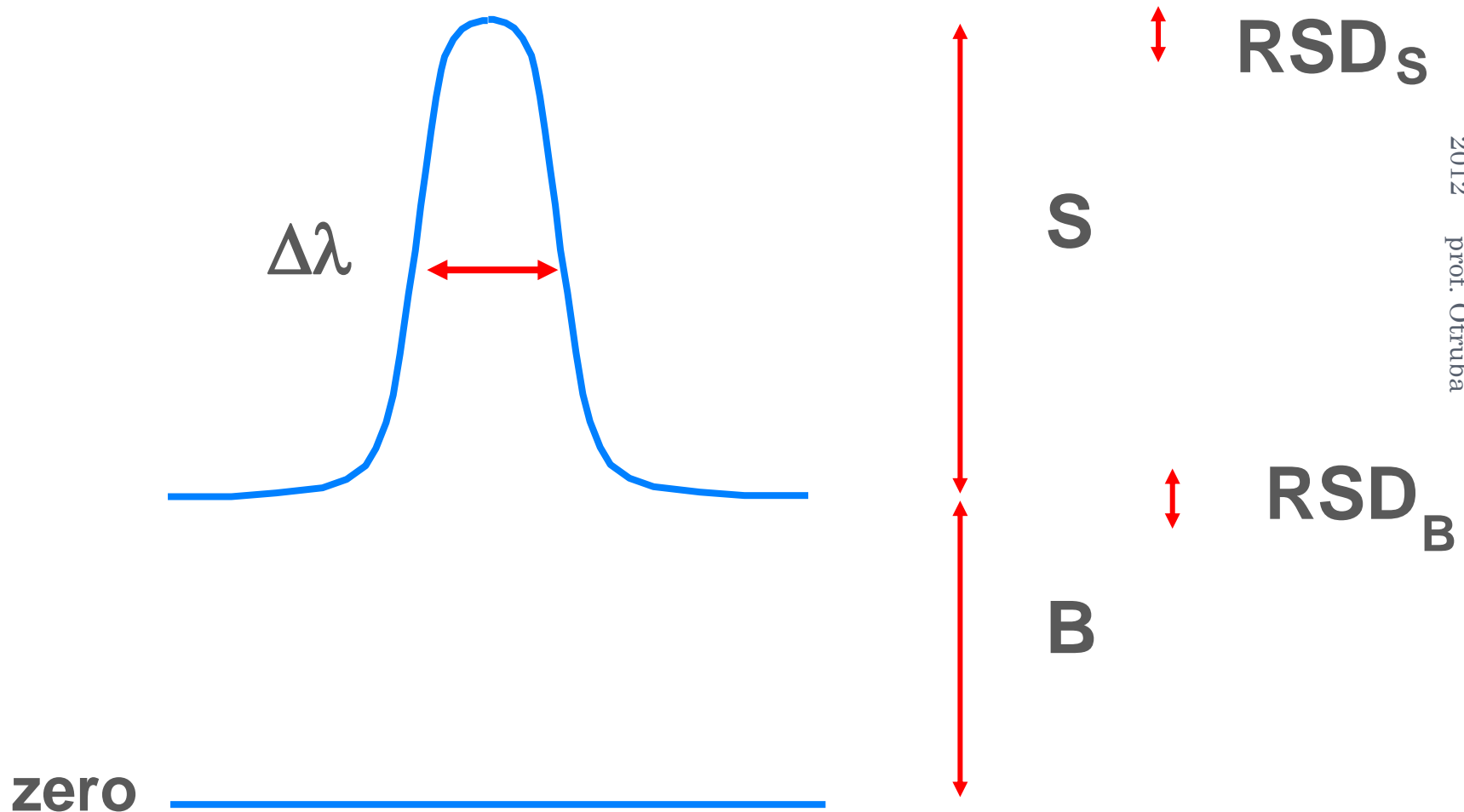
SPEKTRÁLNÍ INTERFERENCE

- Velké množství čar vybuzených v ICP znamená vysokou pravděpodobnost překryvu atomových a iontových čar. V oblasti 200 – 400 nm je to asi 200 000 čar.
- Eliminace:
  - Velká rozlišovací schopnost spektrometru (100 000 – 500 000)
  - Výběr vhodné čáry podle atlasu čar (např. NIST) nebo podle seznamu čar a jejich relativních intenzit v programu ICP spektrometru, zde bývají uvedeny i pravděpodobné interference
  - Matematické korekce podle modelových vzorků interferentů – není optimálním řešením, ale u vzorků s maticí s vysokým počtem čar (Fe, W, Mo, U, Th, REE....) nutné. Mnohdy je nutné přejít na jinou metodiku (např. ICP-MS)
- Interference s molekulovými pásy, jejichž složky, i když slabé, mnohdy pokrývají celé spektrum
  - Molekulové pásy ICP plazmatu: Ar, OH, NH, ...
  - Molekulové pásy z matrice vzorku: CO, CN, NH, ...

NESPEKTRÁLNÍ INTERFERENCE

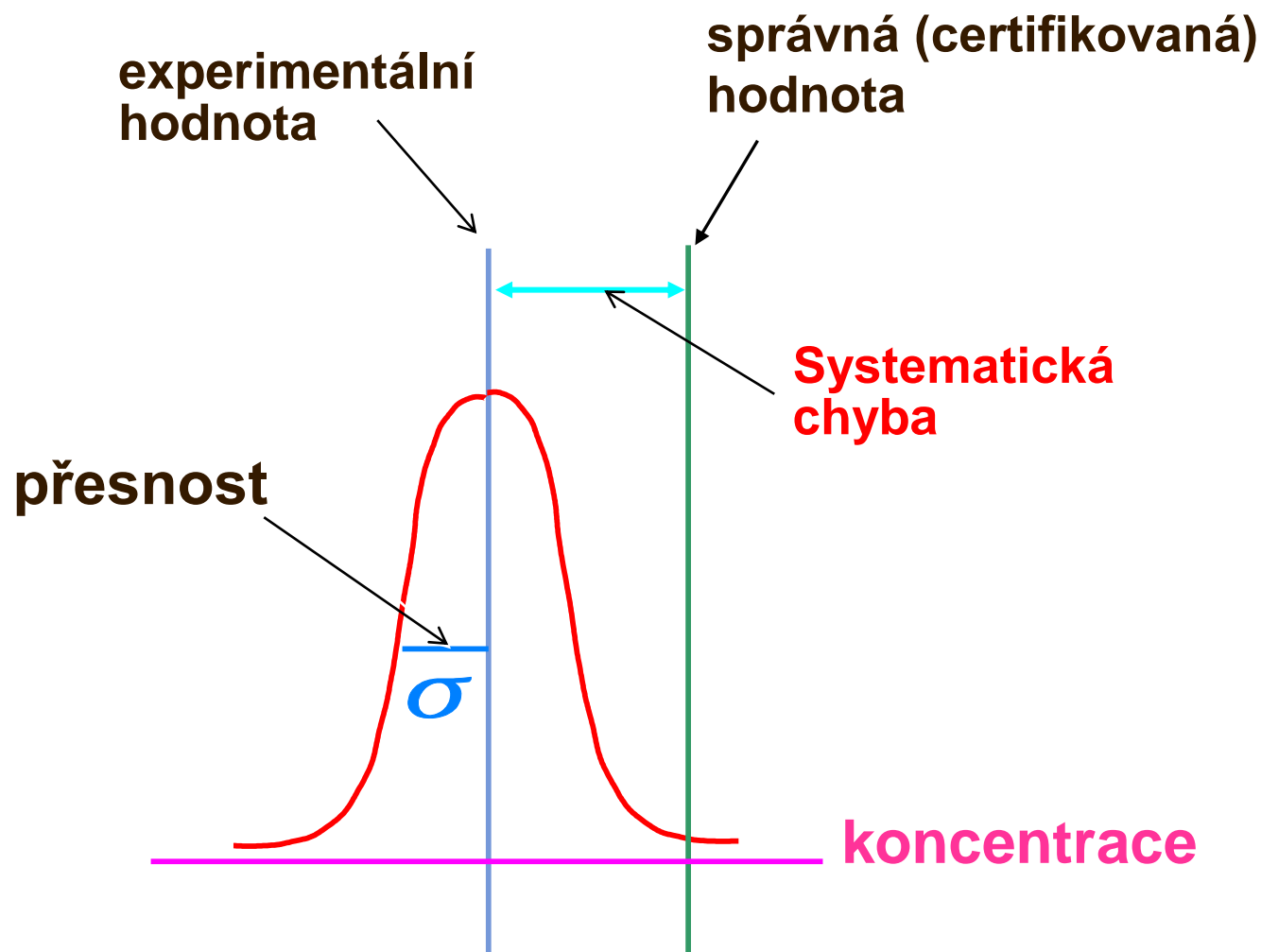
- Interference zmlžování - složení a distribuci velikosti částic aerosolu ovlivňuje:
  - Povrchové napětí roztoku vzorku
  - Hustota roztoku vzorku
  - Typ zmlžovače
- Interference snadno ionizovatelných prvků ve vysokých koncentracích (větší než 1 – 10 g/l)
  - Snižují excitační teplotu
  - Ovlivňují stupeň ionizace analytu
  - Snižují koncentraci atomů v metastabilním stavu (Ar^*)

SPEKTRÁLNÍ ČÁRA

- Koncentrace ekvivalentní pozadí je koncentrace, pro kterou platí $S=B$ (**B**ackground **E**quivalent **C**oncentration, **BEC**)

VÝSLEDKY MĚŘENÍ

PRACOVNÍ PARAMETRY ZDROJE ICP

- Frekvence generátoru f
- Příkon do plazmatu P
- Průtoky plynů F :
  - vnější plazmový F_p
  - střední plazmový F_a
  - nosný aerosolu F_c
- Průtok roztoku vzorku v
- Výška pozorování h nebo axiální pozorování
- Integrační doba t_i

SROVNÁNÍ ZÁKLADNÍCH METOD ATOMOVÉ SPEKTROMETRIE

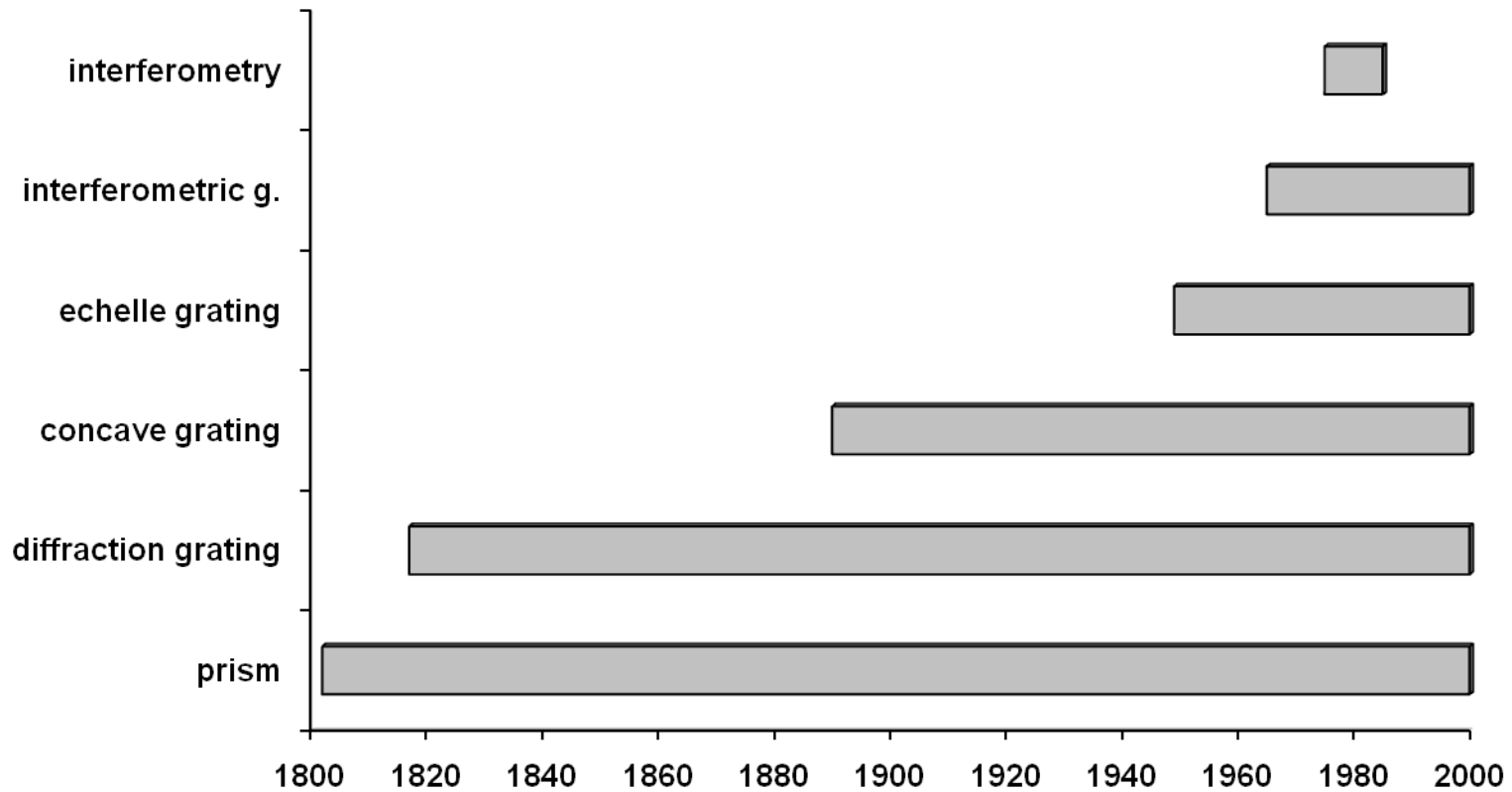
	Flame absorption	Furnace absorption	Plasma emission	Plasma–mass spectrometry
Detection limits (ng/g)	10–1 000	0.01–1	0.1–10	0.000 01–0.000 1
Linear range	10 ²	10 ²	10 ⁵	10 ⁸
Precision				
short term (5–10 min)	0.1–1%	0.5–5%	0.1–2%	0.5–2%
long term (hours)	1–10%	1–10%	1–5%	<5%
Interferences				
spectral	very few	very few	many	few
chemical	many	very many	very few	some
mass	—	—	—	many
Sample throughput	10–15	3–4	6–60	all elements
	s/element	min/element	elements/min	in 2–5 min
Dissolved solid	0.5–5%	>20%	1–20%	0.1–0.4%
		slurries & solids		
Sample volume	large	very small	medium	medium
Purchase cost	1	2	4–9	10–15

DISPERZNÍ MODULY

- Prvním disperzním prvkem byl **hranol**. V současnosti se používá ve specifických konstrukcích (např. zkřížená disperze)
- **Difrakční mřížka** z periodických paralelních vrypů či linií na rovném nebo konkávním podkladu způsobující periodické změny amplitudy a fáze dopadají světelné vlny je základním difrakčním prvkem dnešních spektrometrů.

DISPERZNÍ PRVKY

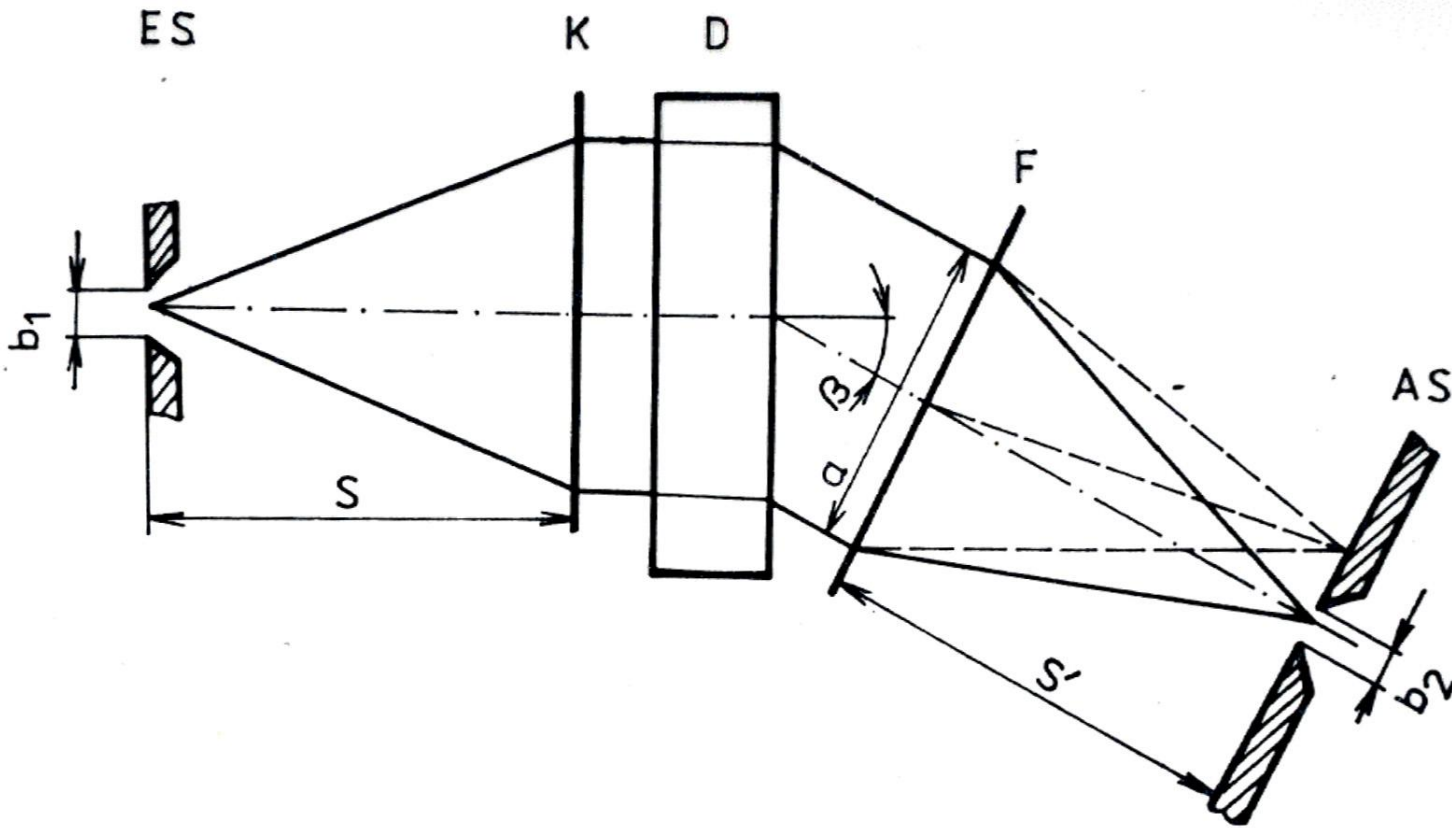
SPEKTRÁLNÍ PŘÍSTROJ

Spektrometr slouží k separaci záření podle vlnových délek a k měření emise spektrálních čar. Jako disperzní členy se používají mřížky na odraz. V současné době jsou komerčně vyráběny 3 typy spektrometrů:

- spektrometry s rovinnou mřížkou montáže Czerny-Turner nebo řidčeji Ebert-Fastie;
- spektrometry s konkávní mřížkou, nejčastěji montáže Paschen-Runge;
- spektrometry s mřížkou typu echelle a děličem spektrálních řádů (hranol).

SOUČÁSTI SPEKTROMETRU S ROVINNOU MŘÍŽKOU

- osvětlovací soustava,
- vstupní (primární) štěrbinu,
- zrcadlový objektiv kolimátoru
- rovinná mřížka, (u spektrometru s konkávní mřížkou místo rovinné zastává mřížka současně funkci kolimátorového a kamerového zrcadla),
- zrcadlový objektiv kamery,
- výstupní štěrbinu,
- detektor

Monochromatorprinzip (Schnitt senkrecht zu den Spalten).
ES – Eintrittspalt der Breite b_1 ; *K* – Kollimatoroptik; *D* – Dispersor; *F* – Fokussierungs- oder Kameraoptik; *AS* – Austrittspalt der Breite b_2 ; a – Aperturbreite

MŘÍŽKY

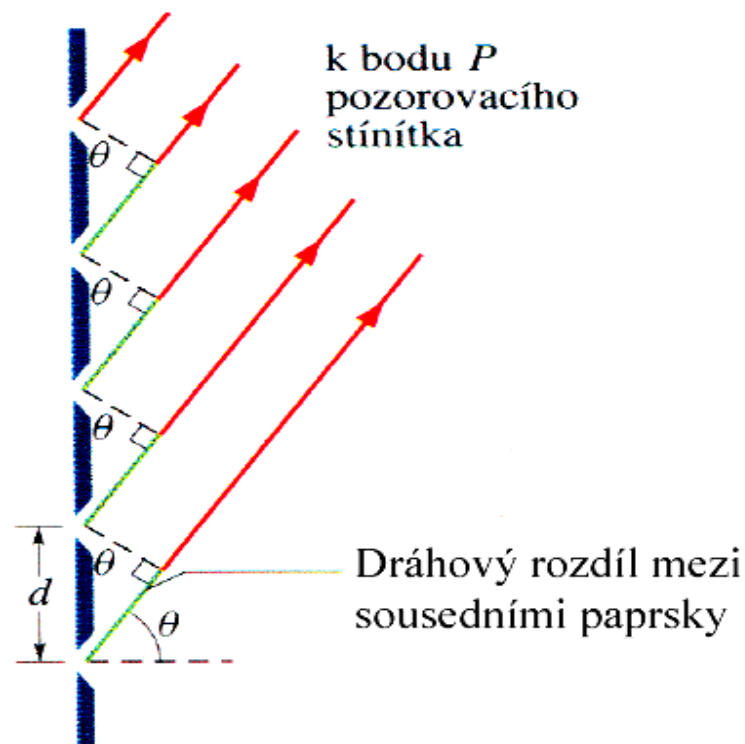
V současnosti se používá několik typů mřížek:

- *Rovinné mřížky s vysokým počtem vrypů:*
monochromátory s otáčivou mřížkou a pevnými vstupními a výstupními štěrbinami
- *Duté mřížky s vysokým počtem vrypů:*
monochromátory s pohyblivou výstupní štěrbinou a detektorem a **polychromátory** s pevnými výstupními štěrbinami nebo s plošným detektorem
- *Echelle mřížky s nízkým počtem vrypů:*
monochromátory nebo **polychromátory**

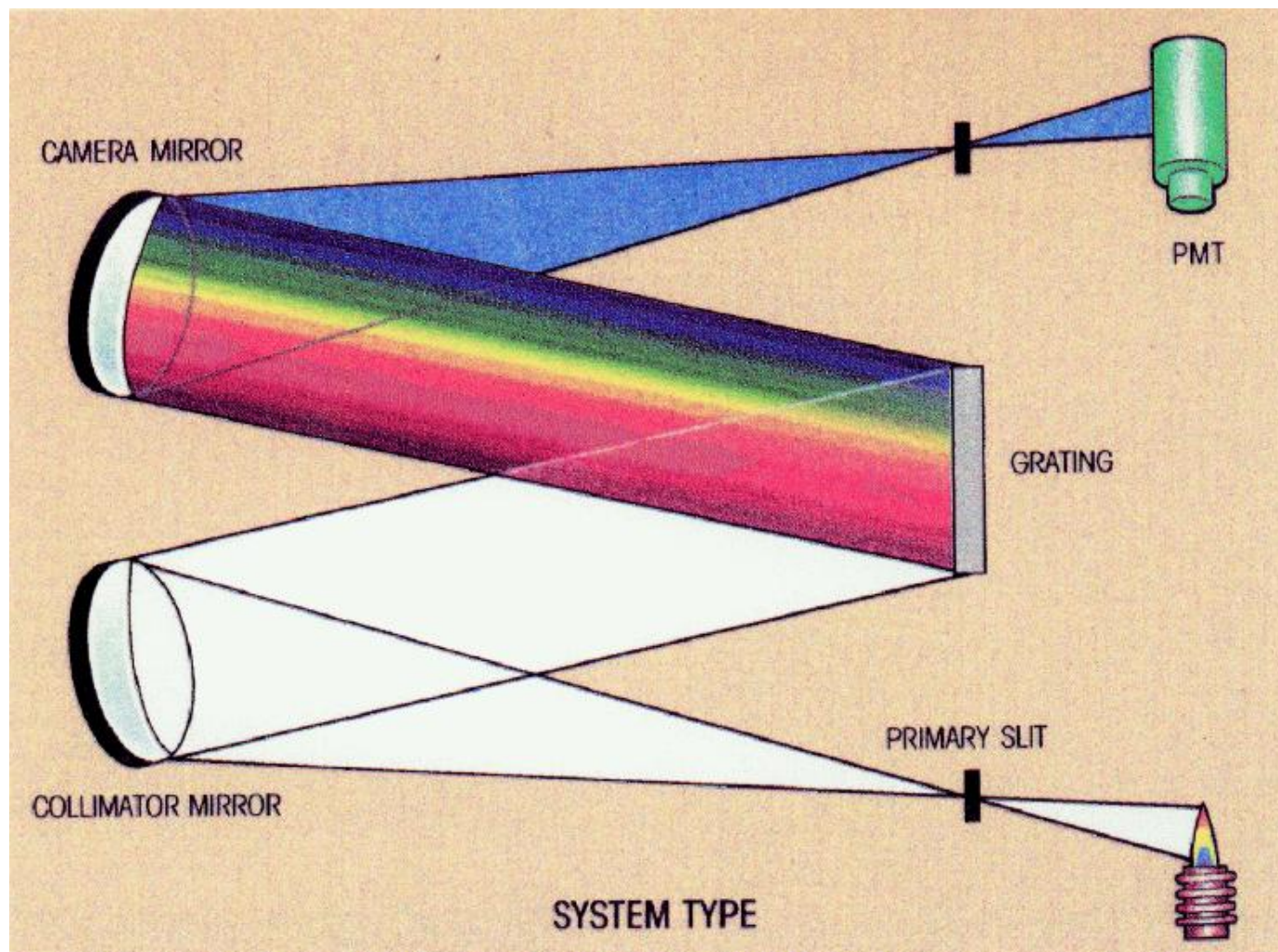
OPTICKÁ MŘÍŽKA

- Paprsky jdoucí ze štěrbin difrakční mřížky ke vzdálenému bodu P jsou přibližně rovnoběžné. Dráhový rozdíl mezi každými dvěma sousedními paprsky je $d \sin \Theta$, kde Θ je úhel, vyznačený na obrázku. Pro maxima (čáry) platí: **$d \sin \Theta = m \lambda$, $m = 0, 1, 2, \dots$**
- Rozlišovací schopnost

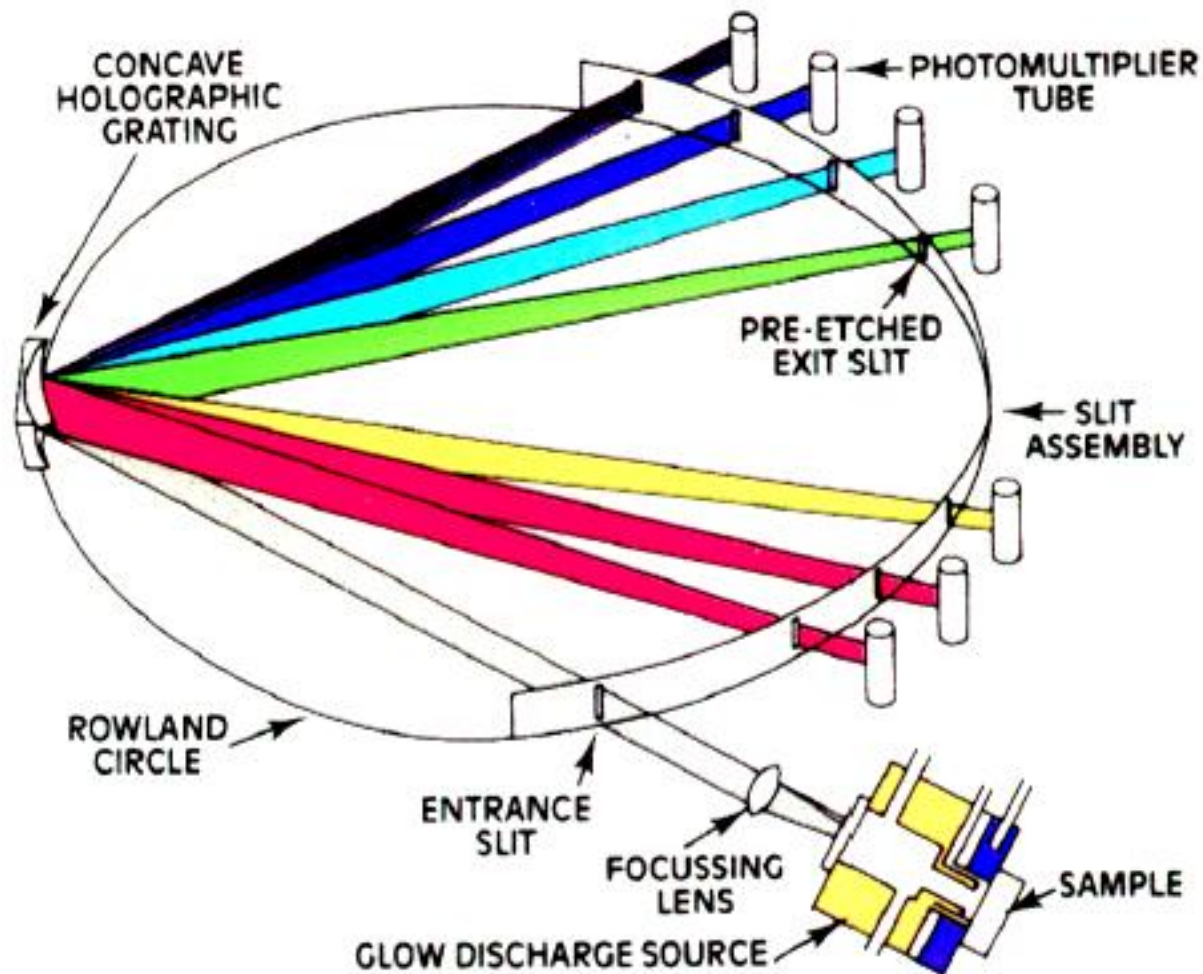
$$R = mN$$

ICP SPEKTROMETR S MONOCHROMÁTOREM CZERNY TURNER (ROVINNÁ MŘÍŽKA)

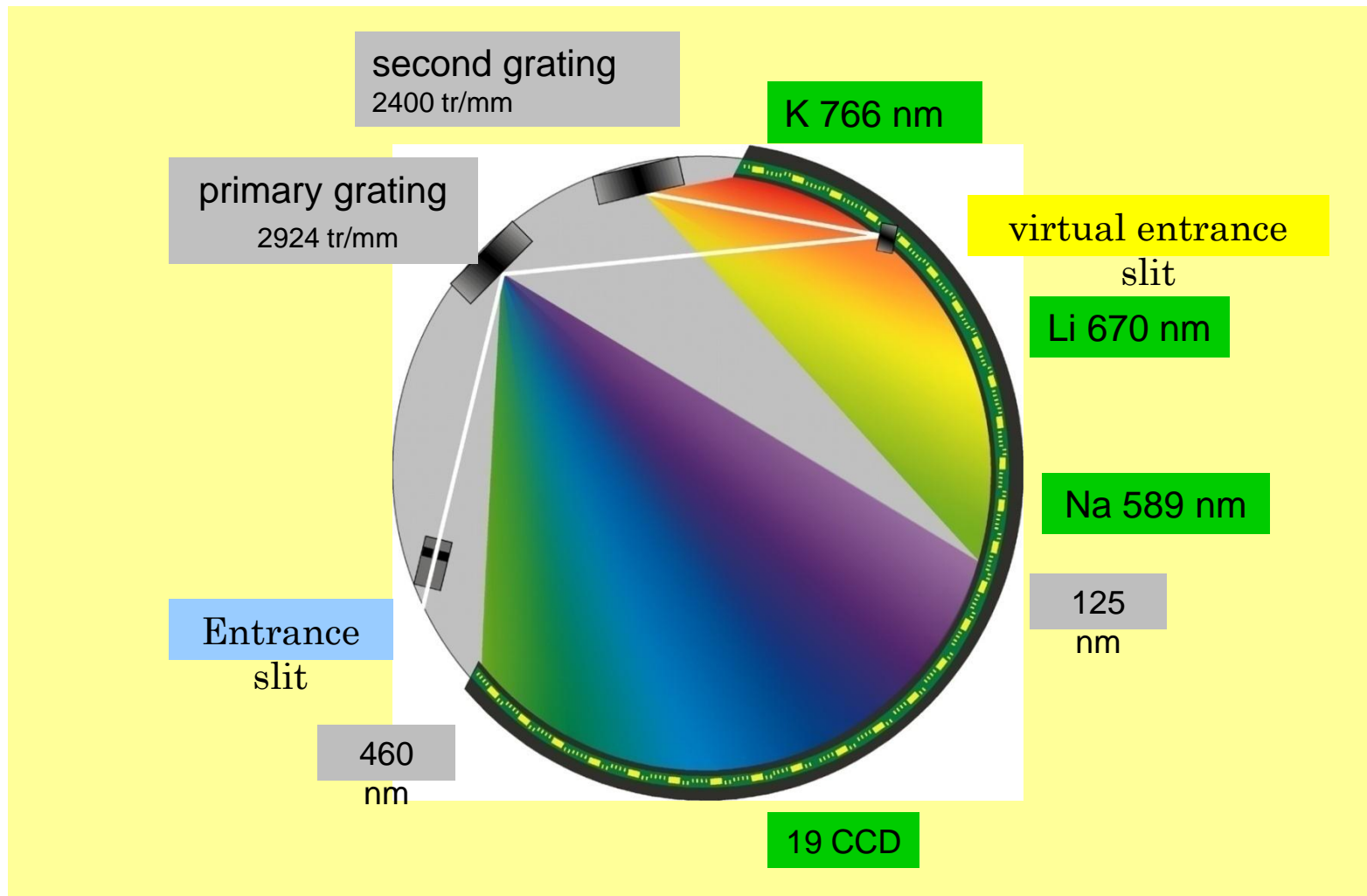

GD (ICP) SPEKTROMETR S PM DETEKČÍ A DUTOU MŘÍŽKOU

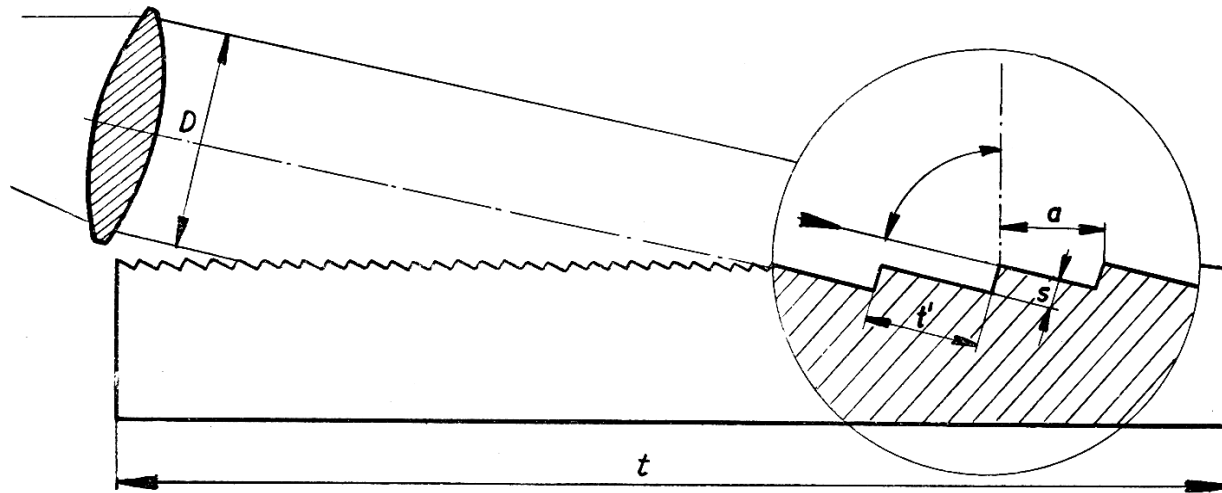

ICP OES SPECTRO CIRROS

MŘÍŽKA ECHELLE

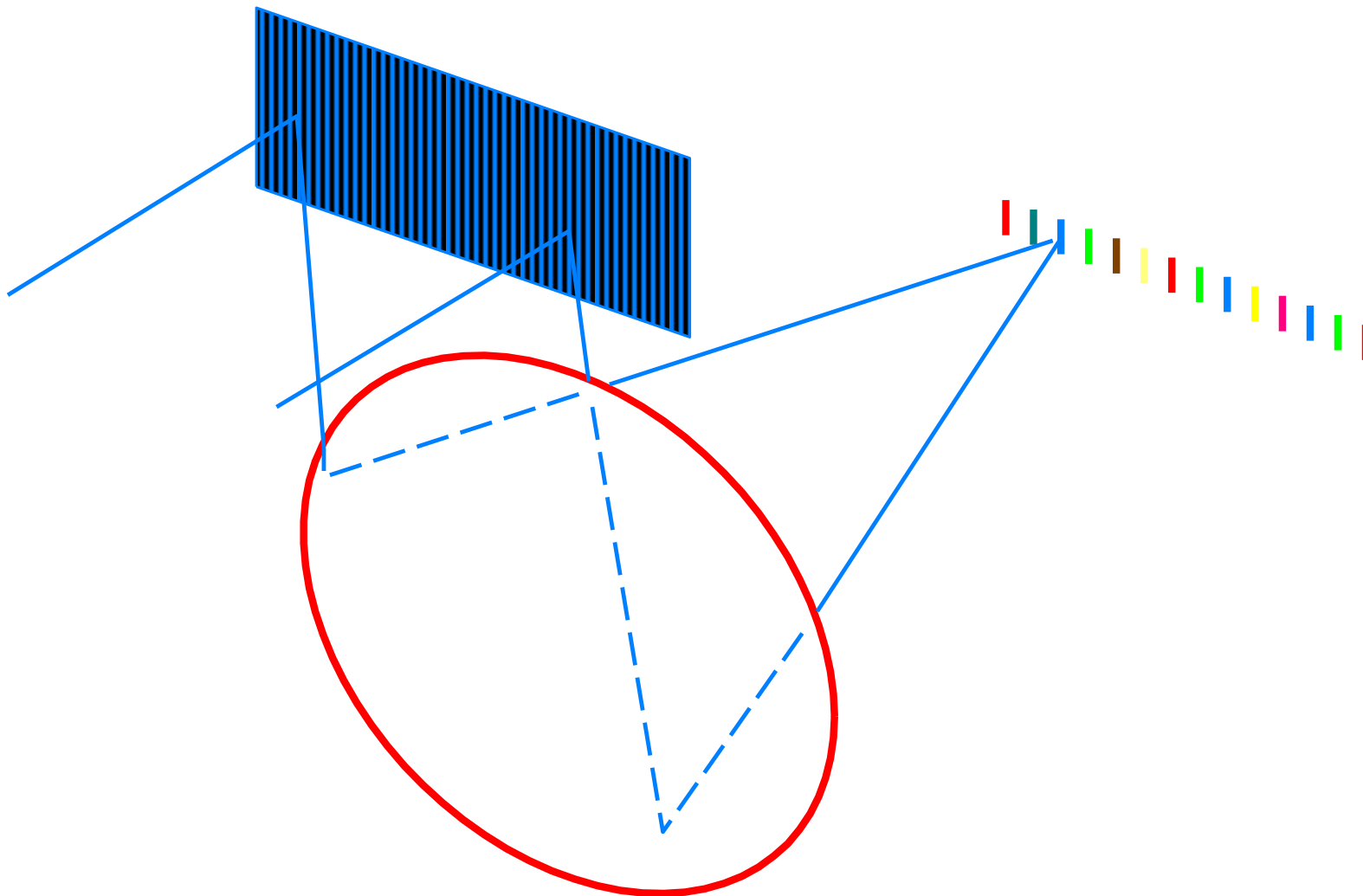

Tato mřížka tvoří přechod mezi Michelsonovou stupňovou mřížkou („echelon“) a mřížkou „echelette“, která soustřeďuje světlo do úhlu, ve kterém leží jen spektrum určitého řádu.

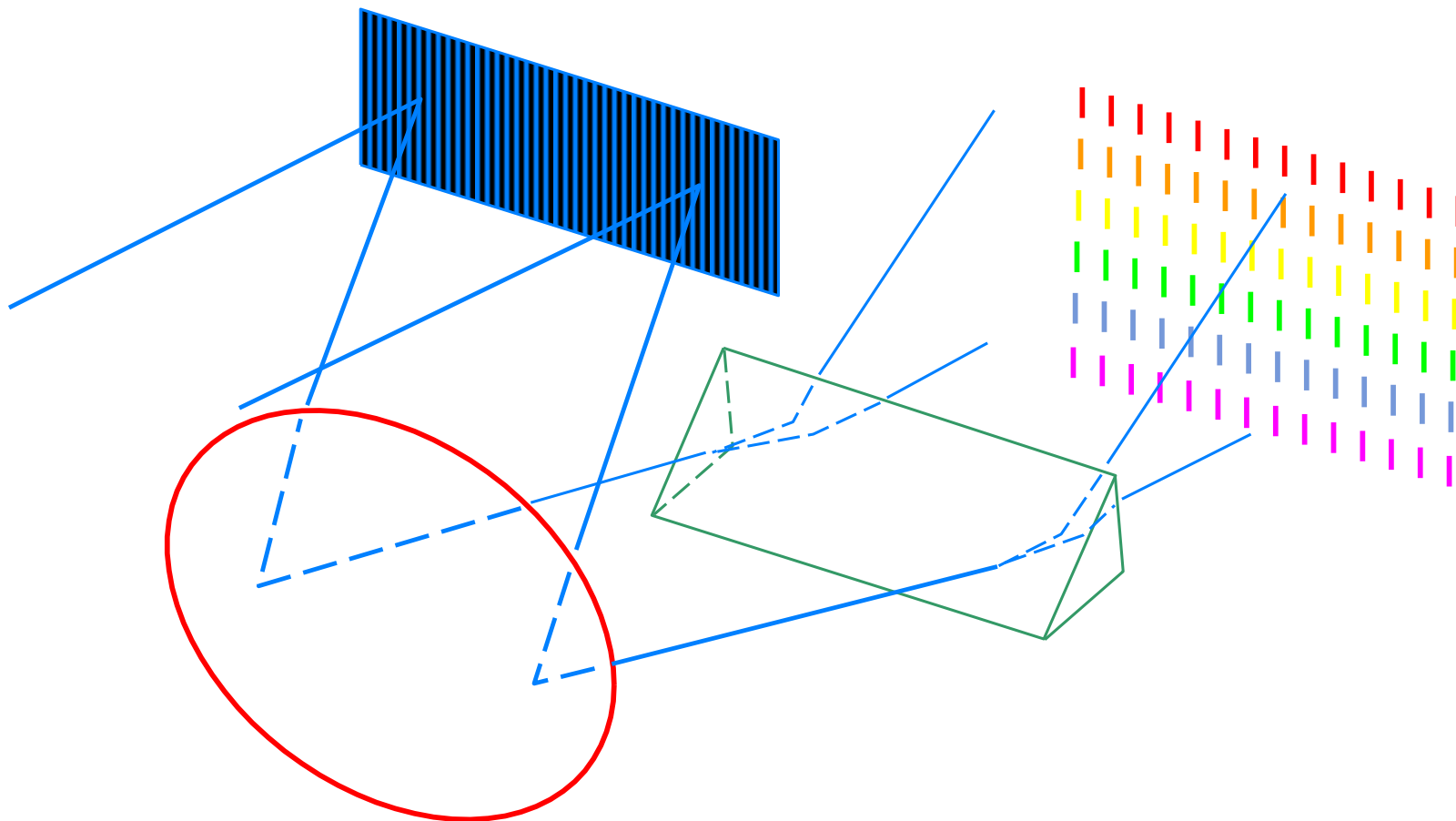
Rozlišovací schopnost: $R=mN$, $m=2t'/\lambda$

Př.: $\lambda=500$ nm, $N=500$, $t'=0,05$ mm $\rightarrow R=100\ 000$

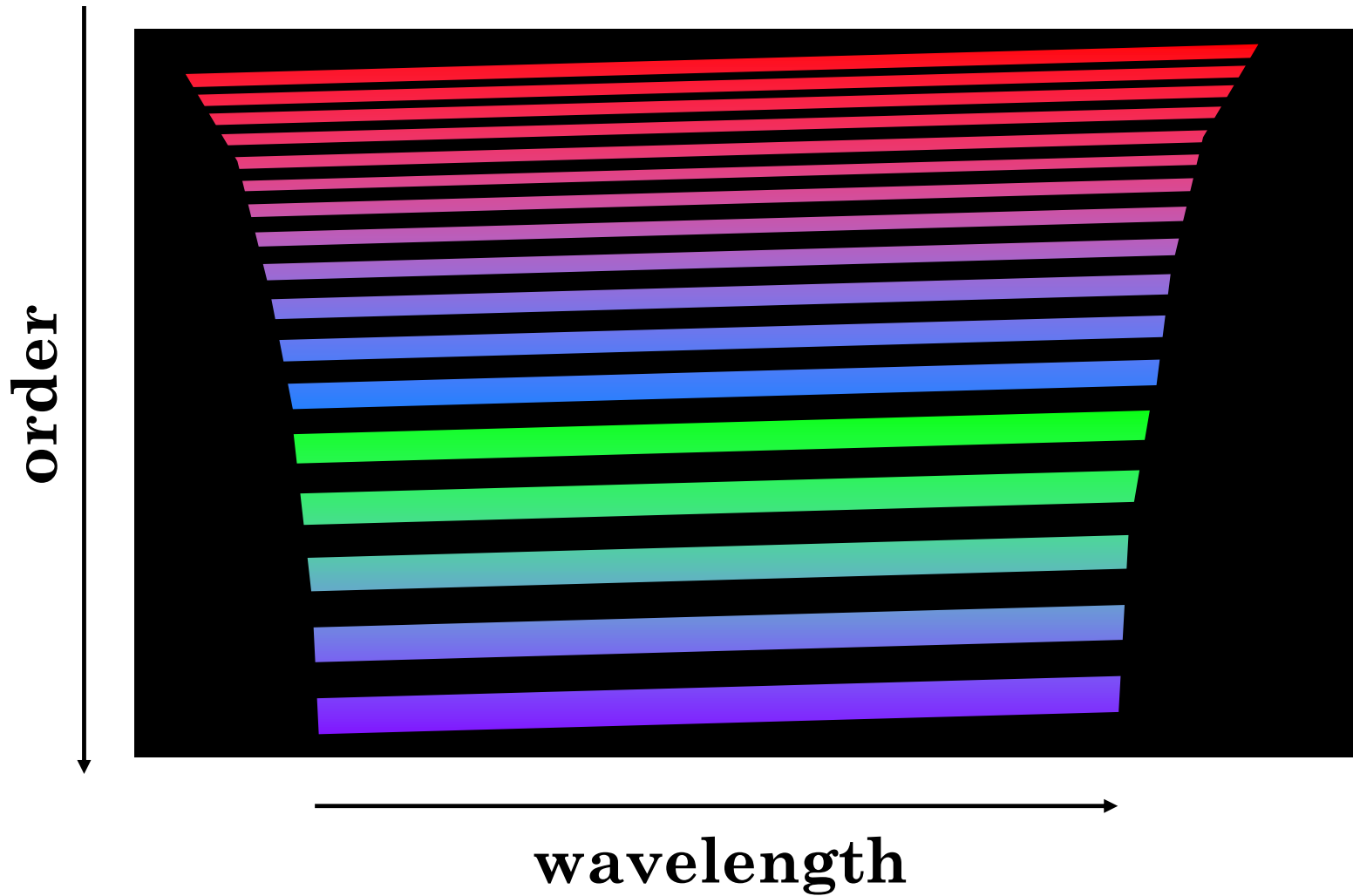
PŘEKRÝVAJÍCÍ SE ŘÁDY VE SPEKTRU MŘÍŽKY ECHELLE

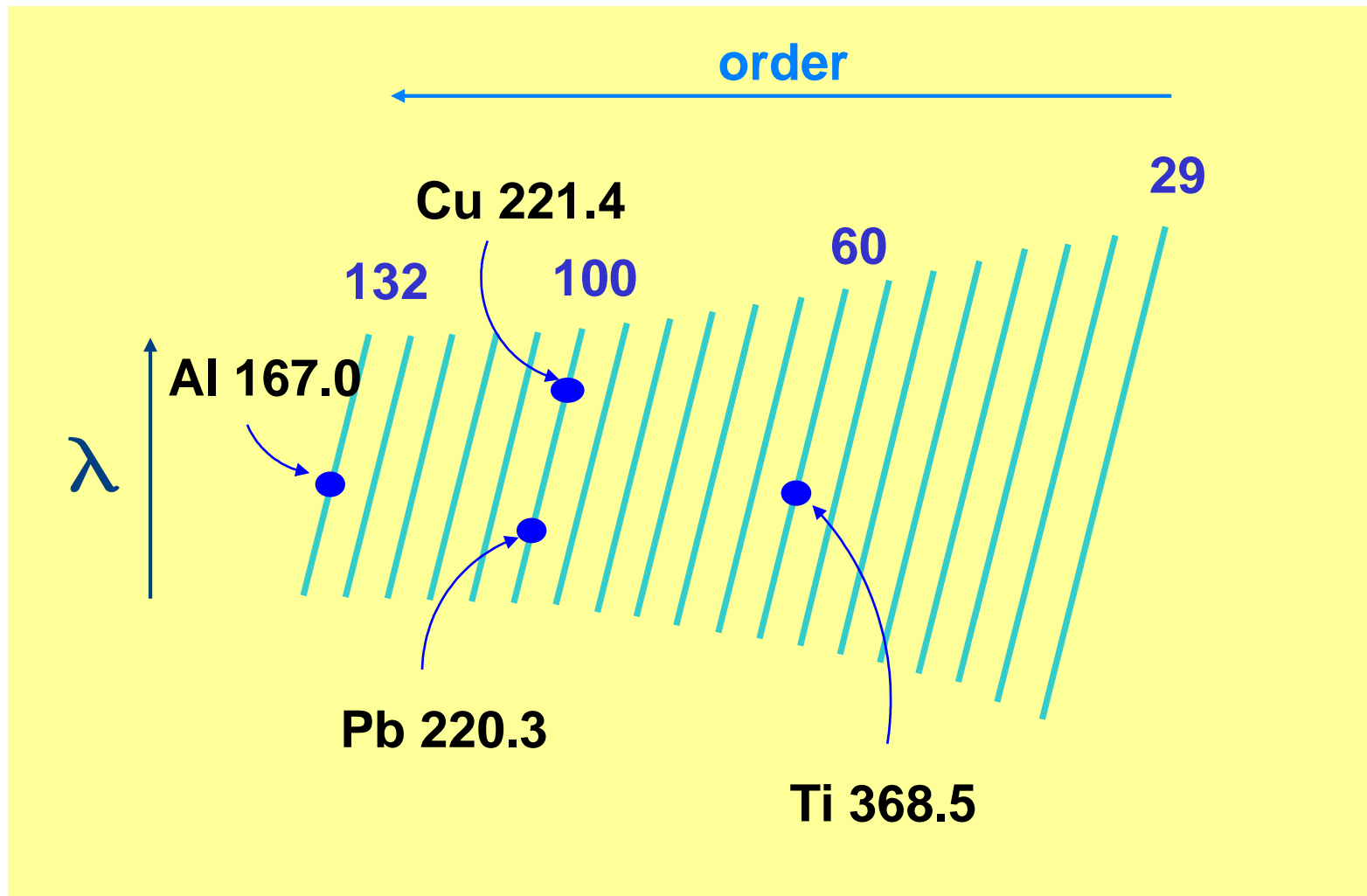
ZKŘÍŽENÁ DISPENZE A ECHELLE MŘÍŽKA

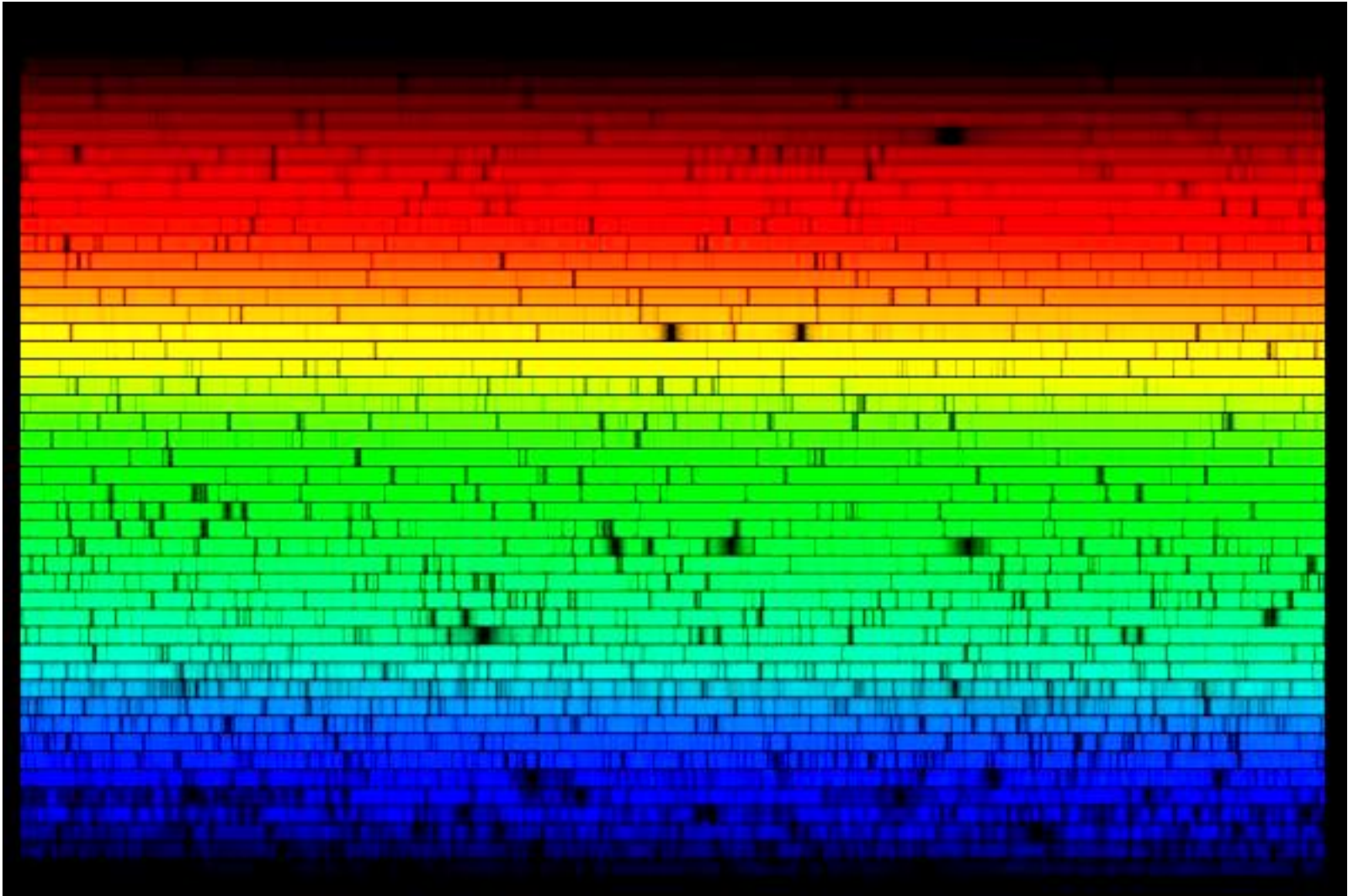
ECHELLOGRAM

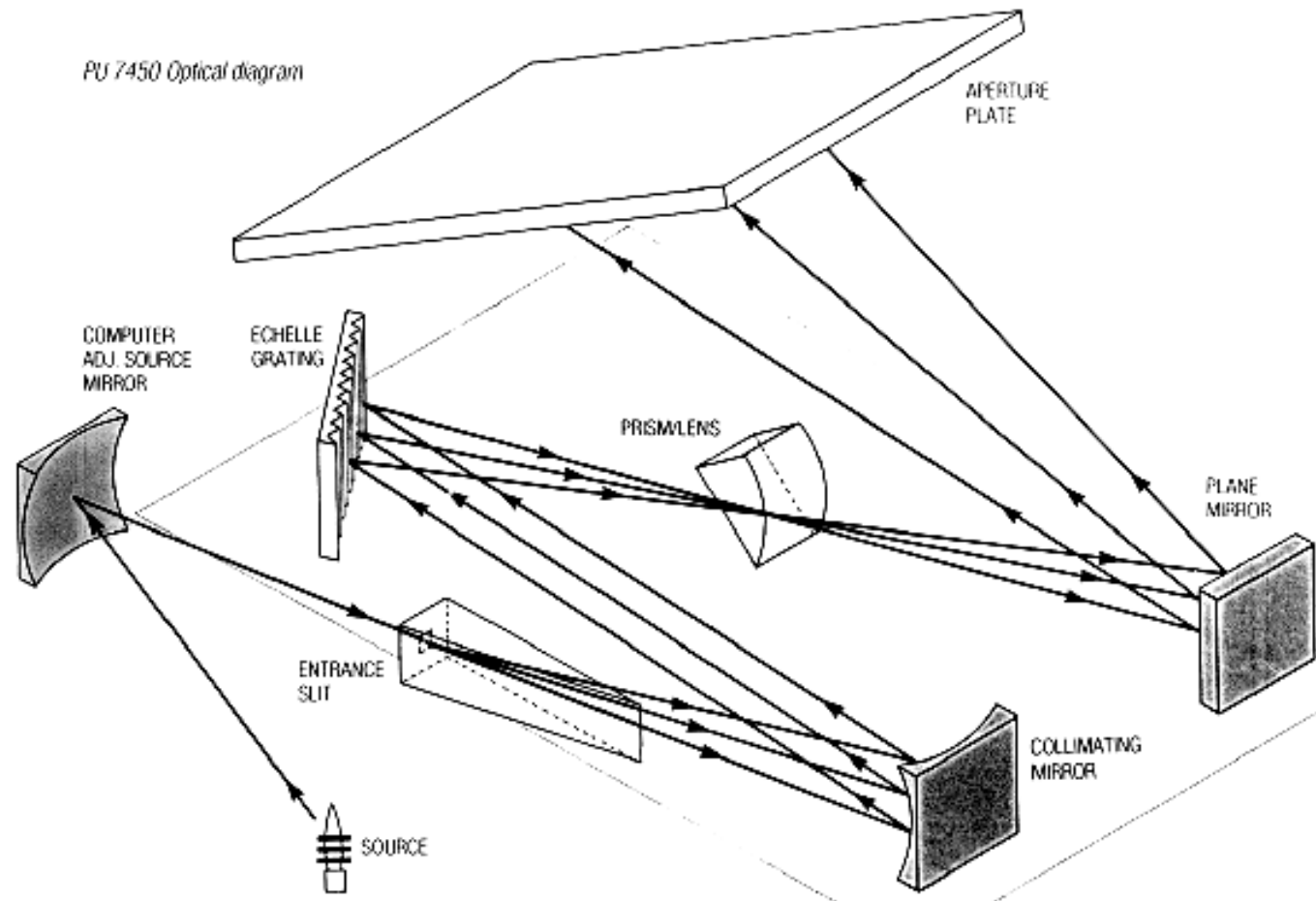
EHELLOGRAM

SLUNEČNÍ SPEKTRUM (MŘÍŽKA ECHELLE SE ZKŘÍŽENOU DISPERZÍ)

EHELLE SPEKTROMETR PU 7450

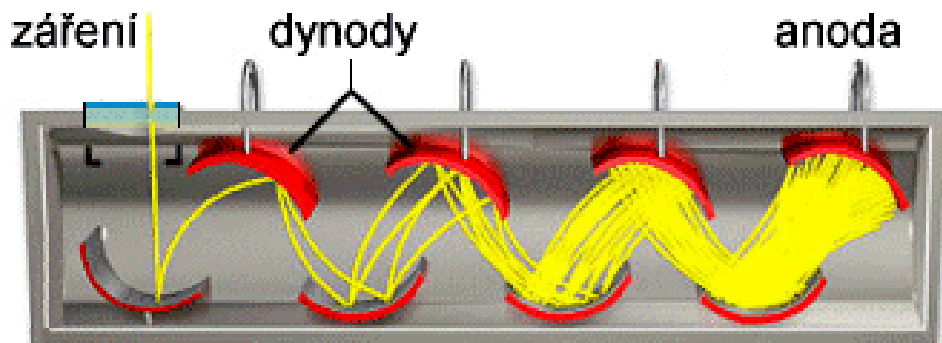
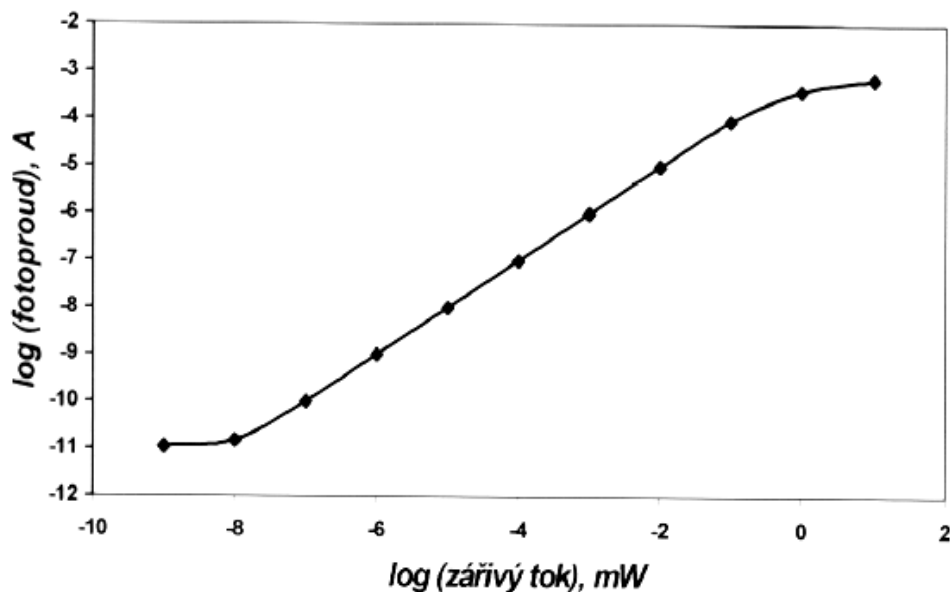

FOTONÁSOCIČ (PM)

Je vakuová fotonka kombinovaná se zesilovacím prvkem založeném na sekundární emisi elektronů z dynod. Proti fotonce se dosahuje lepšího poměru signál/šum a nezávislost na kmitočtu do stovek MHz.

PM je schopen detekovat jednotlivé fotony (viz čítače fotonů) a pracovat v širokém rozsahu intenzity vstupního záření.

FOTODIODY

Fotodiody se realizují nečastěji jako PIN diody z křemíku, příp. dalších polovodičů. V polovodiči vzniká při absorpci fotonu dvojice nosičů nábojů (elektron-díra), které difundují k příslušným elektrodám. Důležitou roli hraje závislost absorpce na vlnové délce záření.

Přednosti fotodiody:

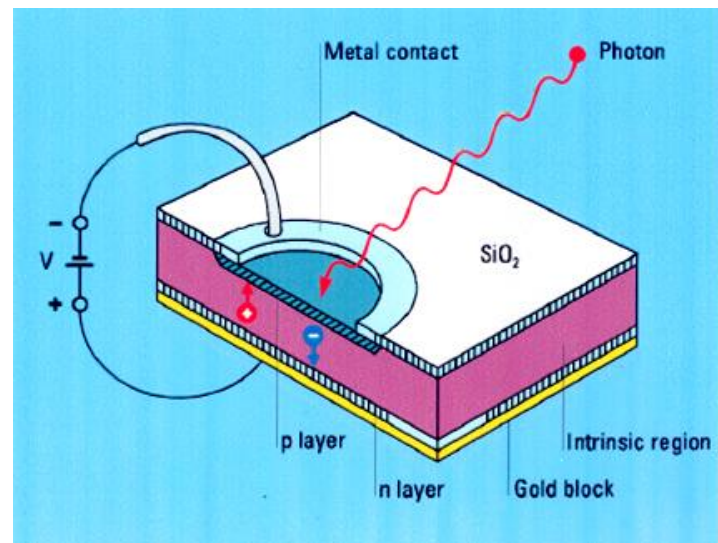
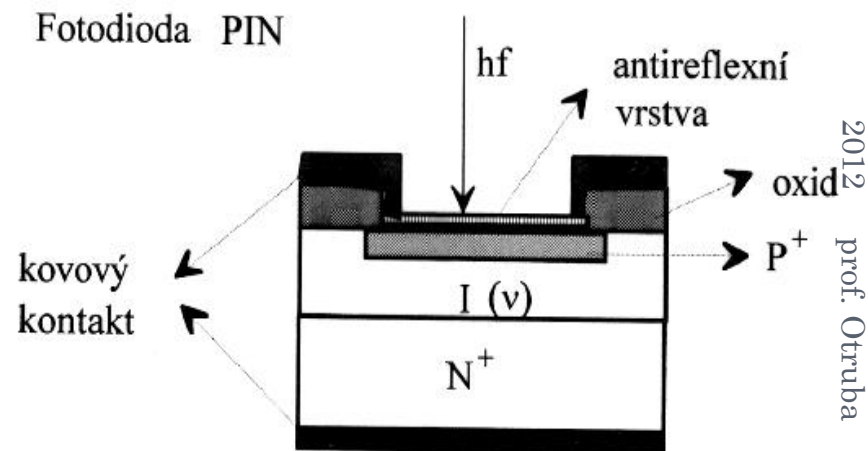
Velký dynamický rozsah, až 11 řádů

Vynikající poměr signál/šum pro vysoké signály

Technologie výroby integrovaných

obvodů v pevné fázi

Možnost integrace až milionů diod do jednoho elektronického celku

NÁBOJOVĚ VÁZANÉ OBVODY (CHARGE COUPLES DEVICES, CCD)

Každá z integrovaných diod generuje fotoproud, úměrný ozáření diody. Tento se integruje v kapacitách, spojených s diodami. Kapacity fungují jako analogové paměti. Akumulované náboje se postupně čtecími obvody převádí na vstup operačního zesilovače, na jehož výstupu dostáváme postupně napěťové impulzy odpovídající velikosti náboje u jednotlivých diod. Celý cyklus se opakuje 10 – 100 000 x za vteřinu.

